

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet Sarajevo
Odsjek za psihologiju

**DA LI POSLUŠAŠ NA OSNOVU ONOGA ŠTO SLUŠAŠ:
MUZIČKE PREFERENCIJE KAO DETERMINANTE KONFORMIZMA**

Završni magistarski rad

Kandidatkinja :

Ajla Ademović

Mentor:

Doc.dr. Nina Hadžiahmetović

Sarajevo, 2022.

Zahvalnica

Zahvaljujem se svojoj mentorici doc.dr. Nini Hadžiahmetović na nesebičnoj pomoći i podršci tokom izrade diplomskog rada. Hvala svim profesorima i asistentima Odsjeka za psihologiju na prenešenom znanju i vještinama tokom studija.

Hvala kolegicama i kolegama na divnim druženjima, diskusijama i uspomenama koje smo stekli. Najveće hvala ide mojim roditeljima i sestri, prijateljima i porodici, na bezrezvnoj podršci, strpljenju, lijepim riječima i vjerovanju u mene.

Sažetak

Cilj ovog rada bio je pokazati da li muzičke preferencije determiniraju konformističko ponašanje bez obzira na dispozicijske tendencije osobe ka konformističkom djelovanju, te da li pripadnost određenom muzičkom žanru dovodi do promjena stava prema nezavisnom stavskom objektu. U prvom dijelu rada prikazana je teorijska pozadina konformizma, vrste muzičkih preferencija, te kroz prethodna istraživanja, odnos između konformizma i muzičkih preferenci. Vodeći se tim spoznajama, postavljena je generalna hipoteza da će muzičke preferencije objasniti dodatni udio varijanse indirektnog konformizma i nakon što se kontrolišu dispozicijske konformističke tendencije. Istraživanje je sprovedeno u dvije faze. Učestvovalo je ukupno N= 192 ispitanika. Odsjeka za psihologiju i Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Iako dobiveni rezultati nisu potvrdili sve pretpostavke, ipak su dobiveni nalazi koji idu u prilog glavnoj hipotezi da su muzičke preference odrednice konformističkog ponašanja, bez obzira na dispozicijske tendencije osobe da se konformiše. Rezultati su pokazali da osobe koje slušaju buntovnički muzički stil, koji obuhvata ex yu, pop rock i rock, nisu sklone konformizmu, dok su osobe koje preferiraju konvencionalno-tradicionalni muzički žanr, saturiran muzikom kao što je duhovna, crkvena, ilahije, folklor, etno, sevdalinka te šansone, više sklone konformističkom ponašanju, a što indiciraju rezultati dobiveni na matematičkim zadacima, kao indirektnoj mjeri konformizma. Također, multipla regresijska analiza je pokazala da muzičke preference objašnjavaju značajnu varijansu rezultata na indirektnim mjerama konformizma. Ovu studiju su pratila brojna ograničenja. Uprkos tome, dobiveni rezultati mogu biti polaznica za buduća istraživanja, kako u oblasti socijalne psihologije, tako i u oblasti muzike.

Ključne riječi: muzičke preference, konformizam, dispozicijski konformizam, indirektno mjere konformizma

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
1.1 Konformizam kao posljedica normativnog i informacijskog socijalnog utjecaja.....	2
1.2. Djelovanje normativnog utjecaja posredstvom socijalnog identiteta.....	5
1.3. Muzički stilovi i žanrovi.....	7
1.4. Konformizam kroz pripadnost muzičkom stilu.....	9
2. Cilj, problem, hipoteze	12
2.1. Cilj.....	12
2.2. Problem	12
2.3. Hipoteze	12
3. Metodologija.....	14
3.1. Uzorak	14
3.2. Nacrt.....	14
3.3.Instrumenti	15
3.3.1.Sociodemografski upitnik	15
3.3.2.Skala muzičkih preferencija.....	15
3.3.3.Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti (I-O, Inner-other directedness social preference scale; Kassarjan, 1960).....	16
3.3.4. Modifikacija Aschovog zadatka-indirektna mjera konformizma	17
3.3.5.Upitnik životnog stila i hranidbenih navika	19
3.4.Postupak.....	19
4.Rezultati.....	23
4.1. I Faza.....	23
4.2. II Faza	27
4.2.1. Deskriptivni statistički pokazatelji varijabli.....	29
4.2.2.Povezanost muzičkih preferencija i konformističkog ponašanja	30
4.2.3.Muzički stilovi kao determinante konformizma	32
Međunarodni muzički stilovi.....	32
Regionalni muzički stilovi.....	34
4.2.4.Moderni vs. tradicionalni.....	36
4.2.5.Efekat muzičke preferencije na poslušnost	38

4.2.6.Efekat funkcije vremena.....	39
5.Diskusija	40
6.Zaključak	45
7.Literatura	46
8.Prilog	50

1. UVOD

Svi smo se bar jednom našli u situaciji da smo se prilagodili većini. Obično su to situacije zajedničkog odabira ili donošenja odluka. U nekim drugim situacijama priklonili bismo se nekom iznesenom mišljenju, iako se primarno ne slažemo sa njim. U velikom broju slučajeva to smo radili kako bi se svidjeli drugima, te kako ne bi bili odbačeni od grupe. Brojni naši stavovi, mišljenja, te načini ponašanja pod utjecajem su drugih ljudi. Taj utjecaj počinje od momenta kada se rodimo i prati nas tokom cijelog našeg životnog putovanja. Prilagođavamo se različitim utjecajima, kao što su oni koje plasiraju porodica, prijatelji, mediji, modne kuće, prehrambena industrija, kulturne institucije, obrazovne institucije, muzičke kuće i drugi. Socijalna psihologija je ovu vrstu ponašanja nazvala konformizmom. Mnogoje primjera usvakodnevnom životu koji pokazuju kako svoja ponašanja, misli i emocije prilagođavamo drugima da bismo im se svidjeli. Drugim riječima, mnogo puta smo vođeni normativnim konformizmom, ali će se ovaj rad usmjeriti na jedan njegov specifičan oblik, odnosno kako slušanje muzike i preferiranje određenih muzičkih pravaca može da bude pod uticajem grupe, te kako sama pripadnost određenom muzičkom žanru može djelovati i na ostale oblike ponašanja.

U nastavku ovog rada prvo ćemo uopšteno govoriti o tome šta je konformizam, koji su procesi u osnovi konformizma, te zašto se prilagođavamo drugima. Objasniti ćemo šta je grupna pripadnost, te kako djeluje na formiranje identiteta kod pojedinca. I na kraju ćemo govoriti o muzičkim preferencama, te kako se manifestuju kao društvene norme i kako, kao takve, djeluju na konformističko ponašanje.

1.1. KONFORMIZAM KAO POSLJEDICA NORMATIVNOG I INFORMACIJSKOG SOCIJALNOG UTJECAJA

Prema Aronson, Wilson i Akert (2005) konformizam se definiše kao promjena ponašanja zbog stvarnog ili zamišljenog utjecaja drugih ljudi. Rot (2003, prema Koledin, 2010) pod pojmom konformizam podrazumijeva spremnost na prihvatanje mišljenja drugih ljudi i grupa kojima pojedinac pripada, a da za takvo prihvatanje nema racionalnih i realnih razloga. Krnet (2007, prema Koledin,2010) pod konformizmom podrazumijeva ponašanje pojedinca u društvu koje je karakteristično nastojanju da se pojedinac prilagodi, odnosno uskladi svoje ponašanje sa sistemom društvenih normi i standarda koji vladaju u sredini gdje živi, što tom pojedincu omogućava egzistenciju i uspostavljanje mnogobrojnih i raznovrsnih odnosa sa drugima.

Bitne odrednice konformizma jesu privatno prihvaćanje i javno popuštanje. Kada se pojedinac konformira nekoj tvrdnji, ponašanju ili stilu, zato što stvarno vjeruje u to, onda govorimo o privatnom prihvaćanju. Nasuprot tome, javno popuštanje predstavlja javno konformiranje tvrdnjama ili ponašanju drugih, bez nužnog vjerovanja u to što osoba govori (Aronson i sur., 2005).

Do konformizma dolazi iz više razloga. Nekada se konformišemo zbog manjka informacija o situaciji u kojoj se nalazimo, nekada kako bismo sačuvali sliku o sebi, a nekada kako bi nas drugi prihvatili. Deutsch i Gerard (1955, prema Cialdini i Trost, 1996) napravili su razliku između dva osnovna mehanizma konformisanja, a to su informacijski i normativni socijalni utjecaj. Oni navode da informacijski socijalni utjecaj predstavlja konformisanje drugima u situacijama kada nam je bitno da napravimo tačnu i ispravnu procjenu, dok normativni socijalni utjecaj nastupa kada smo u potrazi za socijalnim odobravanjem od drugih ili kada želimo da smo u socijalnoj harmoniji. Jedno od najpoznatijih istraživanja koje je demonstriralo informacijski socijalni utjecaj jeste istraživanje Muzafera Sherifa (1935 prema Hewstone i Stroebe, 2001). U istraživanju se koristio autokinetičkim efektom, perceptivnom iluzijom kod koje se zbog tamne pozadine dobiva dojam da se svijetla tačka pomiče. Pokazalo se da, kada su odgovarali grupno, ispitanici su davali procjene sličnije procjenama ostalih ispitanika, nego kada su

odgovarali samostalno. Ovo značajno usaglašavanje oko procjena ispitanika ukazuje na pojavu konformističkog ponašanja (Hewstone i Stroebe, 2001). Za potrebe ovog rada, važnije će biti da objasnimo na koji način se manifestuje normativni utjecaj te da prikazemo neke od najznačajnijih empirijskih nalaza.

Aschova (1955) istraživanja procjene dužine linija jedna su od pionirskih istraživanja normativnog socijalnog utjecaja. Asch je smatrao da, ako se ljudi nađu u stvarnoj situaciji, gdje je rješenje očigledno, neće doći do konformisanja. Međutim, već prvi rezultati su pokazali da griješi. U eksperimentu je sudjelovalo sedam ispitanika čiji je zadatak u 18 pokušaja bio procijeniti koja je od tri crte za usporedbu jednaka standardnoj crti. Zadatak je bilo lako riješiti, što potvrđuje i činjenica da u kontrolnoj grupi od ukupno 37 ispitanika, 35 nije napravilo niti jednu pogrešku. U eksperimentalnoj situaciji pravi ispitanik i šest „ispitanika“, a zapravo pomoćnika eksperimentatora, su redom davali svoje prosudbe. Pravi ispitanik pozicioniran je tako da svaki put svoju prosudbu daje tek nakon što čuje odgovor od drugih. Pomoćnici eksperimentatora jednoglasno su davali unaprijed dogovoreni odgovor koji je u dvije trećine situacija bio netačan. Rezultati istraživanja pokazali su snažan utjecaj jednoglasne većine na procjenu pojedinaca, čak i kada je očito da većina nema pravo. Naime, 75 % ispitanika konformiralo se barem na jednom zadatku. U usporedbi sa kontrolnom skupinom i svega 0.7 % pogrešaka, kod eksperimentalne skupine javilo se čak 37% pogrešaka (prema Hewstone i Stroebe, 2001). Ovim nalazom, pokazano je da čak i kada je situacija posve jasna, ljudi su skloni da se konformiraju većini, kako ne bi bili odbačeni ili procijenjeni kao nekompetentni.

Brojne studije su, koristeći Aschovu paradigmu, replicirale njegove rezultate. Tako je Amir (1984) u studiji u kojoj je želio ispitati da li se Kuvajćani konformiraju, dobio rezultate koji su pokazali jasan i snažan "Aschov efekat". U kontrolnoj grupi bilo je svega 4.6 % netačnih procjena, dok je u eksperimentalnoj grupi bilo više od 29% netačnih procjena. Ovi rezultati su identični onim koje je Asch (1952) dobio na američkom uzorku. Neto (1995) je na portugalskom uzorku također replicirao Aschove rezultate. Pokazao je da se u kritičnim situacijama 59% ispitanika bar jednom konformiralo, dok je 28% popustilo u tri do dvanaest puta. Među kontrolnim članovima

27% je barem jednom pogriješilo, 3.3% je napravilo više od tri pogreške. Razlike nastale između kritičnih i kontrolnih situacija bile su značajne. I u drugim istraživanjima koja su koristila Aschovu paradigmu dobiveni su slični rezultati (Rodrigues, 1982, Askevis-Leherpeux i Zaleska 1975, Avramov-Kiwetz i Game, 1974, prema Bond i Smith, 1996).

Mori i Arai (2010) napravili su male izmjene, te proveli studiju bez prisustva eksperimentatorovih suradnika koristeći fMori-Asch paradigmu. Zadaci ekvivalentni Aschu predstavljeni su pomoću prezentacijskog trika tako da je jedan ispitanik posmatrao drugačije podražaje od ostala tri ispitanika, stvarajući tako sukob manjine i većine bez korištenja pomoćnika. Devet stimulusa koje je Asch koristio, pažljivo su reproducirani kao PowerPoint dijapozitivi i projicirani na poluprozirni ekran. Rezultati su pokazali, u skladu s Aschovim bazičnim nalazima, da su se ženski ispitanici, kada su bili u manjini, više konformirali većini. Koristeći istu paradigmu, Hanayama i Mori (2011) ispitivali su sklonost konformizmu, ali kod djece. Devedeset i šest japanskih učenika prvog razreda (6-7 godina, 48 dječaka i 48 djevojčica) učestvovalo je u istopolnim grupama od četiri osobe. Rezultati su pokazali da su djeca koja su bila u manjini, primijetila različite stimulse i obično su napravili više grešaka od ostalo troje djece.

U jednoj studiji u kojoj se ispitivalo da li postoji korelacija između moralnosti i konformizma, također je korištena Aschova paradigma (Kundu i Cummins, 2013). Spomenuta paradigma korištena je kako bi se utvrdilo da li je moralno odlučivanje podložno konformizmu pod socijalnim pritiskom, kao što se pokazalo i u drugim vrstama odlučivanja. Učesnici su donosili odluke o moralnim dilemama sami ili u grupi pomoćnika koji su se predstavljali kao vršnjaci. U većini suđenja pomoćnici su donosili odluke koje su bile u suprotnosti s presudama koje obično proizilaze iz određenih dilema. Rezultati su pokazali izražen efekat konformizma: u usporedbi sa kontrolnim uvjetima, u eksperimentalnim uvjetima ispitanici su izjavljivali da su dopuštene radnje manje dopuštene kada bi ih pomoćnici smatrali pogrešnima, a nedopuštene radnje ocijenjene su kao prikladne svaki put kad su ih pomoćnici smatrali prikladnim.

Aschova studija i njene replikacije, pokazale su da je normativni utjecaj izuzetno jak, čak i kada se konformišemo grupi potpunih stranaca. Želja da se konformišemo

potrebama drugih, kako bi se osjećali prihvaćenima, u snažnoj je vezi sa našim identitetom, naročito socijalnim. U nastavku ćemo objasniti na koji način je normativni socijalni utjecaj povezan sa socijalnim identitetom.

1.2. DJELOVANJE NORMATIVNOG UTJECAJA POSREDSTVOM SOCIJALNOG IDENTITETA

Jedna od najznačajnijih teorija koja objašnjava kako se razvija pojedinčev identitet kroz grupnu interakciju jeste teorija socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 2018). Prema ovoj teoriji, pojedinci se kategoriziraju kao pripadnici raznih skupina, poput profesionalne grupe, omiljene grupe određenog pop benda ili kao osobe sa ili bez djece. Drugim riječima, ljudi se mogu prepoznati u terminima individualnog i socijalnog identiteta. Pored samokategorizacije, pojedinci ocjenjuju skupine za koje smatraju da im pripadaju (unutar grupe) i grupe za koje sebe ne smatraju članom (vanjske grupe). Da bi odredili vrijednost unutrašnjih i vanjskih grupa, pojedinci ih neprestano kategoriziraju, sami procjenjuju i uspoređuju njihovu vrijednost. Socijalna kategorizacija, grupno ocjenjivanje i vrijednost koje pojedincu donosi članstvo u grupi, čine socijalni identitet pojedinca (Trepte i Loy, 2017).

Osnova grupnog ponašanja jeste socijalna kategorizacija, a djeca su već u dobi od dvije do tri godine spremna kategorizirati druge s obzirom na neke vidljive osobine, poput spola, dobi, rase i drugih (Brown, 2000). Na ljude često utječu ljudi s kojima se poistovjećuju, pa tako, usljed tog utjecaja, kupuju odjeću sličnu onoj svojih vršnjaka, posjećuju restorane jer njihove kolege idu tamo i preuzimaju muziku koju njihovi prijatelji slušaju. Usvajajući ukuse drugih, ljudi pokazuju da pripadaju određenoj grupi. Ovaj društveni faktor pri kojem ljudi slijede ponašanje ili savjete drugih s kojima su povezani, označen je kao utjecaj u grupi (Stallen, Smidts i Sanfey, 2013). Ranije studije su pokazale da se ljudi više konformiraju članovima grupe koji koriste stereotipne i konzistentne informacije, a manje onima koji koriste nestereotipne, nedosljedne informacije kada opisuju člana vanjske grupe (Castelli, Vanzetto, Sherman i Arcuri, 2001). Nadalje, Stallen i sur. (2013) pokazali su da su se ispitanici više konformirali

procjenama koje su se formirale unutar vlastite grupe nego procjenama van grupe. Slične rezultate dobili su i Ušto, Drače i Hadžiahmetović (2019) u svojoj studiji. Oni su ispitivali kako pripadnost nacionalnom identitetu djeluje na konformističko ponašanje. Koristeći se Aschovom paradigmom, dobili su da pripadnost nacionalnom identitetu moderira standardni Aschov efekat, na način da povećava konformizam ako je odgovor dao pripadnik iste nacionalne grupe (Bošnjak), a smanjuje konformizam ukoliko je odgovor dao pripadnik nacionalne vanjske grupe (tj. Srbin). U studiji o konzervativnom ponašanju, utvrđeno je da je veća vjerovatnoća da će gosti hotela ponovo koristiti peškire onda kada su obaviješteni da su gosti koji su ranije boravili u toj istoj sobi koristili peškire, nego kada im se da informacija o uopštenom ponašanju gostiju (Goldstein, Cialdini i Griskevicius, 2008). Sama spoznaja da su sa nekim dijelili istu sobu, čak i u različitim vremenskim tačkama, može dovesti do toga da će novi gosti prisvojiti njihovo ponašanje, te na taj način upotpuniti vlastiti identitet.

Kroz dosadašnje spoznaje, vidimo da grupa s kojom se poistovjećujemo ima snažan utjecaj na naše ponašanje i očuvanje našeg identiteta. Prikazali smo različite situacije u kojima se lako priklanjamo grupnim normama. U literaturi se navodi da i muzika, odnosno muzički stil kojem smo svakodnevno izloženi, i sa kojim se identificiramo, djeluju na naše kognicije, emocije i ponašanje. North i Hargreaves (1999) pružili su dokaze da su adolescenti svoje muzičke sklonosti (npr. prema pop muzici) manifestirali na način da pokušavaju uskladiti svoju percepciju s percepcijama ljudi koji obično slušaju taj stil. Štaviše, postoje dokazi koji upućuju i na to da se adolescenti pridružuju muzičkim subkulturama jer to vide kao način za definiranje sebe (North i Hargreaves, 1999). Ljudi, između ostalog, mogu slušati određeni muzički žanr ili pjesmu, jer specifičan 'spoj' između riječi, ritma, orkestra, sklada i melodije, pa čak i stila izvedbe, izražava neke unutarnje misli o načinu na koji pojedinac vidi sebe. S druge strane, ljudi možda više vole slušati određeni muzički žanr, jer pripadnost toj skupini ljudi s istim muzičkim preferencijama pomaže razlikovanju od ostalih skupina pružajući na taj način karakterističan društveni identitet (Gardikiotis i Baltzis, 2012).

1.3. MUZIČKI STILOVI I ŽANROVI

Pojam muzičke preference odnosi se na one stilove muzike koje svakodnevno slušamo i koji imaju prednost u našem repertoaru, bez obzira na kontekst. Na razvoj muzičkih preferenci djeluju različiti faktori. Pri elaboraciji razvoja muzičkih preferenci, posebno su se izdvojila dva pristupa, a to su Interaktivna teorija glazbenih preferencija (The Interactive Theory of Music Preference, LeBlanc, 1982) i Recipročni model glazbenog odgovora (The Reciprocal feedback model in music response; Hargreaves, Miell i MacDonald, 2005, prema Schubert, Hargreaves i North, 2014). Prema Interaktivnoj teoriji glazbenih preferencija, odluka o glazbenim preferencijama pojedinca temelji se na interakciji ulaznih informacija i karakteristika slušatelja, a ulazne informacije se sastoje od glazbenog poticaja i slušateljevog kulturnog okruženja (LeBlanc, 1982).

Drugi model glazbenih preferencija, Recipročni model glazbenog odgovora (RFM) daje interaktivnost odrednicama glazbenog odgovora, te se smanjuje oslanjanje na bilo koji hijerarhijski redoslijed obrade. RFM se sastoji od četiri okvira, od kojih su tri determinante središnjeg okvira “odgovora”, koje su označene kao “glazba”, “slušatelj” i “situacija i kontekst”. Svaka od ovih odrednica u okviru modela je povezana sa ostalima, te istovremeno mogu utjecati jedni na druge (Schubert, Hargreaves i North, 2014).

U studiji u kojoj su ispitivane muzičke preference japanskih adolescenta u zapadnoj popularnoj glazbi, Wells i Tokinoya (1998, prema Gardikiotis i Baltzis, 2012) identificirali su tri vrste muzičkih stilova: klasični (klasična, jazz, country i laki tonovi); pop / dance (rap, top 40, soul i techno) i heavyrock (heavy metal, rock i punk). Nešto kasnije, u radu Rentfrowa i Goslinga (2003) primijećeno je da se muzički stilovi mogu grupirati u 4 dimenzije ili faktora: refleksivna i kompleksna (blues, jazz, klasična muzika, folk), intenzivna i buntovnička muzika (rock, alternativna i heavy-metal), konvencionalna i živahna (country, soundtrack, religiozna, pop) te energična i ritmična muzika (rap, hip-hop, soul-funk i elektronska dance muzika). Ramani (2011) je korištenjem eksploratorne faktorske analize uz varimax rotaciju, ekstrahirala 4 faktora muzičkih stilova slična faktorima Rentfrowa i Goslinga (2003). Spomenuti autori su u

daljim istraživanjima ispitivali koji muzički stilovi su dio svake od ovih kategorija, te na koji način su povezane sa osobinama ličnosti. Pronašli su da prva kategorija, okarakterisana kao refleksivna i komplekana, uključuje blues, jazz, klasičnu muziku i folk, te odgovara učesnicima koji sebe smatraju inteligentnima, sa visokom verbalnom sposobnošću i koji odbacuju konzervativne ideje. Druga kategorija, koja je uključivala rock, alternativnu i heavy-metal muziku, nazvana intenzivna i buntovnička muzika, pripisivana je učesnicima koji vole riskirati i koji sebe procjenjuju inteligentnima. Treća kategorija, koja sadrži country, soundtrack, religioznu i pop muziku, određena je kao živahna i konvencionalna muzika, vezana za društvene pojedince, koji su pouzdani i konvencionalni i sebe smatraju fizički atraktivnima. I na kraju, četvrta kategorija, koja uključuje rap, hip-hop, soul-funk i elektronsku dance muziku, okarakterisana kao energična i ritmična, povezana je sa ispitanicima koji su energični, koji se smatraju atraktivnima i koji odbijaju konzervativne ideje.

Lončar (2013) u svom radu dobiva nešto drugačije rezultate. Vodeći se teorijskom pozadinom koju je koristila i Ramani (2011), Lončar (2013) dobiva po 3 faktora i za međunarodne i regionalne stilove, unutar kojih su zabilježene razlike u raspodjeli muzičkih stilova. Tako su međunarodni muzički stilovi obuhvatili: međunarodni refleksni stil (blues, jazz, klasična, svjetska, etno glazba i country), međunarodni ritmični stil (RnB, Pop, Soulfunk, Rap, hiphop, latino glazba), međunarodni intenzivni stil (alternativni rock, metal, punk, elektro, dance glazba, te reggae dub), dok su regionalni obuhvatali: regionalni konvencionalni stil (pop, zabavna, klapska, dance, narodna, domoljubna, duhovna-crkvena, turbo-folk), regionalno alternativni stil (rock, pop-rock, exyu, reggae dub, hiphop, funk), regionalni refleksivni stil (jazz, šansone, folklor).

Iako se u ovom radu želi ispitati jesu li muzičke preference odrednice konformističkog ponašanja kod ljudi, u obzir treba uzeti i prethodno navedene informacije o povezanosti određenih osobina ličnosti sa specifičnim muzičkim stilom, jer u konačnici, i one same mogu biti uzrok konformističkog ponašanja osobe, a ne samo potreba za pripadanjem referentnoj muzičkoj kategoriji ili grupi.

1.4. KONFORMIZAM KROZ PRIPADNOST MUZIČKOM STILU

Da bismo prikazali na koji način se konformizam manifestuje kroz pripadnost određenom muzičkom stilu, važno je pomenuti studiju Howarda G. Inglefielda (1972), koji je ispitivao kako muzički stilovi doprinose konformističkom ponašanju kod adolescenata. U studiji je učestvovalo 24 učenika (18 u eksperimentalnoj, 6 u kontrolnoj grupi). Metodom slučajnog odabira izvučeni su iz uzorka od 378 učenika 9. razreda niže srednje škole. Ispitanici su birani na osnovu personalnih varijabli koje su u literaturi prikazane kao determinante konformističkog ponašanja. Te varijable su: unutrašnjavanska usmjerenost, potreba za socijalnim odobravanjem i nezavisnost (Inglefield, 1972). Kritični odgovori ove studije nisu bili sklonost muzičkim primjerima koji su ponuđeni; kritični mjereni odgovori bili su promjene u razini preferencije izazvane utjecajem vršnjaka. Valjanost eksperimenta dijelom je ovisila o uspjehu dobivanja istinskih muzičkih preferencija, korištenjem Inventara muzičkih preferencija, koje su dobivene u pretestu putem odgovora na MPI (Musical Preference Inventory, prema Inglefield, 1972).

Svi ispitanici bili su u okruženju relativne izolacije, sjedili su u školskoj kafeteriji, udaljeni jedni od drugih oko 25 koraka. U pretestu su svi ispitanici slušali različite primjere 4 muzička žanra (klasična muzika, jazz, folk i rock), te su nakon slušanja primjera, označavali na check-listi u kojoj mjeri im se sviđa pjesma, što je korišteno kao indikator njihove muzičke sklonosti. U posttestu svaki je ispitanik slušao po dvije pjesme iz svake kategorije, te je svaki bio u prisutnosti dvaju vršnjačkih vođa, društvenog i buntovničkog. Dobiveni rezultati su pokazali da, u situaciji kada su bili izloženi utjecaju vršnjačkih vođa, svi eksperimentalni sudionici su pokazali konformističko ponašanje u skladu sa njegovim muzičkim preferencijama. Također, pronađeno je da se zavisni ispitanici konformiraju više nego nezavisni.

Utvrđeno je da su se ispitanici najviše konformirali jazz numerama, zatim folk muzici, onda rock muzici i najmanje klasičnoj muzici. Ovaj se nalaz može tumačiti kao pokazatelj relativne stabilnosti subjektivnih muzičkih sklonosti (Inglefield, 1972).

Ovakav utjecaj muzičkih preferenci nije prisutan samo u eksperimentalnim uvjetima. Muzički stilovi nerijetko determiniraju i naša svakodnevna socijalna ponašanja. Djeluju na to da li ćemo se konformirati pri konzumiranju legalnih i ilegalnih supstanci, koju ćemo hranu jesti, kako ćemo se obući i sl. Sve veći akcenat se stavlja na sadržaj koji je prisutan u pjesmama, te njegov direktni i indirektni utjecaj na konačno ponašanje.

Primack, Land i Fine (2008) su, analizirajući 279 najpopularnijih pjesama iz 2005. godine, izvijestili da 93 pjesme opisuju supstance (alkohol, marihuanu, duhan ili druge droge), dok je svega 4% pjesama usmjereno ka porukama protiv konzumiranja. Druga analiza je pokazala da je trećina do četvrtine popularnih pjesama, uvrštenih među 100 najboljih pjesama ili njihovih spotova, od 2008. do 2011. prikazivalo alkohol ili drogu (Christenson, Roberts i Bjork, 2012), te se pokazalo da slušanje muzike čiji tekstovi upućuju na alkohol, dovodi do veće konzumacije alkohola (Engels, Slettenhaar, ter Bogt i Scholte, 2011).

Upravo je zbog takvih saznanja, rap/hip-hop, koji je jedan od najpopularnijih žanrova muzike, u posljednje tri decenije kritiziran da potiče na problematična ponašanja, zbog toga što kroz tekstove upućuje na nasilje i korištenje droga (Chen, Miller, Grube i Waiters, 2006). Nasuprot tome, pokazalo se da ljudi koji slušaju tradicionalnu pop, country i religioznu muziku, imaju tendenciju da budu veseliji, pouzdaniji, rado pomažu drugima i da su skromniji (Rentfrow i Gosling, 2003, 2006, prema Oberle i Garcia, 2015). Oberle i Garcia (2015) su u svom istraživanju, u kojem su ispitivali može li se konzumiranje alkohola, marihuane i cigareta predvidjeti na osnovu određenih muzičkih žanrova, otkrili da je slušanje energične glazbe (rap ili hip-hop te soul ili funk žanrova) bilo pozitivno povezano s upotrebom marihuane, dok je slušanje konvencionalne muzike (pop, country i religiozni žanr) negativno povezano sa konzumiranjem cigareta i marihuane. Kada je riječ o konzumiranju alkohola, pokazalo se da je jedini značajni prediktor upotrebe alkohola bila country muzika.

S druge strane, u jednoj nizozemskoj studiji, autori su pokazali da hip-hop ne djeluje uvijek negativno na ponašanje ljudi. Harakeh i TerBogt (2018) uporedili su kakav je

utjecaj pop i rap/hip-hop muzičkih žanrova na konzumiranje cigareta te kako djeluju na raspoloženje. Rezultati su pokazali da su se sudionici koji su slušali rap/hip-hop pjesme, a koje pozivaju na konzumiranje nedozvoljenih supstanci, osjećali manje ugodno, manje su im se svidjele pjesme i manje su shvaćali pjesme u usporedbi s sudionicima koji slušaju pop pjesme. Nadalje, u usporedbi sa pop muzikom, niti jedan od dva uvjeta rap/hip-hop muzike nije imao značajan utjecaj na akutno pušenje. Stoga, suprotno očekivanjima, dva različita uvjeta rap/hip-hop nisu imali značajno različit učinak na akutno pušenje (Harakeh i TerBogt, 2018).

Ovaj posljednji nalaz nam ukazuje da muzika nema uvijek loš utjecaj na naše ponašanje. Drugim riječima, preferiranje određenih muzičkih žanrova ne mora uvijek imati negativne efekte. Muzika često u nama budi pozitivne emocije, poboljšava raspoloženje, te na taj način proizvodi ugodne vibracije, te nas potiče na ponašanja koja su korisna i okolini, a i nama samima. Greitemeyer (2009, prema Reintfrow, 2012) proveo je niz studija koje su pokazale da sudionici izloženi muzici s prosocijalnim temama pokazuju više međuljudske empatije i veću spremnost za pomoć nekome u potrebi, u odnosu na sudionike izložene neutralnoj muzici.

Nalazi druge studije nadovezuju se na prethodno spomenute, te pokazuju da osobe koje preferiraju muzičke žanrove koji su više povezani sa empatijom (refleksivna, intenzivna i buntovna muzika), će vjerovatno pokazati više sklonosti za prosocijalna ponašanja od onih koji imaju preference ka muzici koja ima negativnu ili nema povezanost sa empatijom, kao što je konvencionalna, energična, i ritmična muzika (Clark i Giacomantonio, 2015).

Prema svemu do sada navedenom, rezultati studija pokazuju da identifikovanje sa određenim muzičkim žanrom povećava vjerovatnoću usvajanja obrazaca ponašanja zastupljenih kod pripadnika tog muzičkog pravca ili date subkulture, nezavisno od toga da li su data ponašanja socijalno poželjna. S tim u skladu, ovaj rad će biti usmjeren na ispitivanje kako sama pripadnost muzičkom stilu determiniše stav prema neutralnom stavskom objektu, u zavisnosti od preferencije vlastite muzičke unutargrupe.

2. CILJ, PROBLEM I HIPOTEZE

2.1.Cilj

U skladu sa prethodno navedenim, ciljevi ovog rada su usmjereni na ispitivanje koliko muzičke preferencije determiniraju konformističko ponašanje, nezavisno od konformističkih tendencija ličnosti. Takođe će biti ispitano i da li pripadnost određenom muzičkom žanru utiče na promjenu stava prema nezavisnom stavskom objektu.

2.2.Problem

U skladu sa prethodno postavljenim ciljevima, postavljeni su i sljedeći problemi istraživanja:

1. Utvrditi stepen i smjer povezanosti muzičkih preferencija i konformističkog ponašnja.
2. Utvrditi stepen u kojem muzičke preferencije predviđaju konformizam nezavisno od konformističkih dispozicija ličnosti.
3. Utvrditi da li postoji statistički značajna razlika između eksperimentalne i kontrolne grupe u stavovima prema nezavisnom stavskom objektu prije i nakon indukcije salijentnosti muzičkog identiteta.
4. Utvrditi da li postoji statistički značajna promjena u stavu prema nezavisnom stavskom objektu unutar eksperimentalne i kontrolne grupe u dvije vremenske tačke testiranja.

2.3.Hipoteze

U skladu sa postavljenim problemima, u ovom istraživanju će biti provjerene sljedeće hipoteze:

- H1. Očekuje se statistički značajna povezanost između muzičkih preferencija i konformističkog ponašanja, pri čemu će buntovnički stil (ex yu, pop rock i rockmuzika), konvencionalno-ritmični stil (zabavna, pop, turbofolk i narodna muzika), te instrumentalno-alternativni stil (jazz, funk, reggae-dub, metal, rap i hip hop) biti negativno povezani sa konformističkim ponašanjem. Nasuprot tome, za konvencionalno-tradicionalni stil (duhovna, crkvena, ilahije, folklor, etno, sevdalinka te šansone), očekuje se pozitivna povezanost sa konformističkim ponašanjem.
- H2. Pretpostavlja se da će dispozicioni konformizam biti pozitivan prediktor konformističkog ponašanja, na način da će ispitanici koji su više usmjereni na druge pokazivati veći skor na zadacima konformizma. Pored toga, očekuje se da će muzičke preferencije takođe biti značajni prediktori konformizma, nezavisno od konformističkih tendencija ličnosti i da će objasniti dodatni udio varijance konformizma.
- H3. Ne očekuje se statistički značajna razlika između eksperimentalne i kontrolne grupe u stavovima prema nezavisnom objektu prije indukcije grupnog identiteta na osnovu muzičke preferencije, ali se očekuje razlika poslije indukcije u smjeru grupne preferencije. Drugačije rečeno, ako grupa određenog muzičkog žanra preferira stavski objekat, i ispitanici koji se sa njom identifikuju bi ga trebali preferirati statistički značajno više u odnosu na kontrolnu grupu.
- H4. Ne očekuje se promjena stava ispitanika kontrolne grupe u funkciji vremena, dok se u eksperimentalnoj grupi očekuje promjena stava u drugom mjerenju prema indukovanoj grupnoj preferenciji.

3. METODOLOGIJA

3.1.Uzorak

U istraživanju je učestvovalo 192 ispitanika, 167 žena i 25 muškarca. Prosječna dob učesnika iznosila je $M=21.22$; $SD = 2.04$. Uzorak je bio prigodan. Ispitanici su bili studenti I (N = 56), II (N = 32), III (N = 46) i IV (N = 38) godine Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, te studenti II (N = 18) godine Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Sa Odsjeka za psihologiju, ukupno je učestvovalo 174 ispitanika, a sa Odsjeka sa pedagogiju 18 ispitanika. U II fazi studije, ispitanici sa Odsjeka za pedagogiju nisu učestvovali u istraživanju iz tehničkih razloga, te nisu uključeni u analizu u drugoj fazi. Broj ispitanika u drugoj fazi je manji i zbog osipanja uzorka u odnosu na I fazu, te je u drugoj fazi ukupan broj ispitanika iznosio 149.¹

3.2.Nacrt

Za potrebe ovog istraživanja korišten je kvaziekperimentalni nacrt na neujednačenim grupama, te dvokratni nacrt sa netretiranom grupom (Milas, 2005). Ovaj nacrt je primijenjen, s obzirom da nisu mogli biti zadovoljeni uvjeti za randomizaciju, jer bi znanje o konformizmu starijih (III i IV) godina psihologije moglo interferirati sa rezultatima istraživanja. Prva i druga godina Odsjeka za psihologiju i druga godina Odsjeka za pedagogiju činili su tretmansku grupu, dok su treća i četvrta godina psihologije raspoređene u netretiranu grupu u okviru ovog nacrta. U I tački mjerenja sve grupe su bile izložene svim mjerama, kako bi se prikupili ulazni podaci koji su potrebni za II fazu. Ispitanici su bili ispitivani u dvije vremenske tačke, podjeljeni u dvije grupe, a u II fazi u 3 grupe. Detaljniji proces raspodjele u eksperimentalne grupe je objašnjen u odjeljku 4. Postupak.

¹Zbog nastanka pandemije Covid-19, cijela druga faza istraživanja provedena je u online uslovima. To je dovelo do osipanja uzorka, što je rezultiralo manjim brojem ispitanika u II fazi.

3.3.Instrumenti

3.3.1. Sociodemografski upitnik

Ovaj upitnik je konstruiran za potrebe istraživanja i sadržavao je informacije o ličnim podacima ispitanika. Od ispitanika je bilo traženo da pored imena i prezimena, navedu spol, dob, studijsku grupu i studijsku godinu. Ispitanici su dali lične podatke koji su zaštićeni i korišteni isključivo u svrhu povezivanja istraživačkih podataka. Ispitanici su prethodno dali saglasnost o ustupanju ličnih podataka za učešće u studiji, potpisivanjem obaviještenog pristanka.

3.3.2. Skala muzičkih preferencija

Skala muzičkih preferencija je instrument konstruisan za potrebe istraživanja povezanosti muzičkih preferencija i osobina ličnosti na XX Ljetnoj psihologijskoj školi u Motovunu 2010 (Butković, Vukasovići Bratko, 2010), a za naše područje adaptirala ju je Ramani (2011). Originalna skala sastoji se od dva dijela, međunarodnog i regionalnog muzičkog stila, uz popis od po 18 muzičkih stilova iz obje kategorije te pripadajućih im izvođača. U istraživanju Ramani (2011), na bosansko-hercegovčkom uzorku, isključena su dva stila iz regionalnih muzičkih stilova jer nisu izvorno zastupljeni, te je i u ovom radu primijenjena adaptirana verzija skale. Također za potrebe ovog istraživanja, korištenje samo prvi dio mjere, odnosno semantički diferencijal koji ispituje afektivnu komponentu stava prema muzičkim stilovima. Ispitanici su trebali procijeniti svaki stil na pet bipolarnih pridjeva (mračno-svijetlo, tvrdo-mekano, hladno-toplo, teško-lagano, slabo-jako), na skali od 1 do 7. U originalnoj skali procjene se vrše u rasponu od -3 do +3, ali zbog lakšeg razumijevanja, ta skala je transformisana u vrijednosti od 1 do 7, u skladu sa postupkom korištenim u istraživanju Ramani (2011). Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti za cijelu skalu iznosio je $\alpha=0.97$ (N=183), a za subskalu Međunarodni muzički stilovi $\alpha=.96$ (N=173), dok je za subskalu Regionalni muzički stilovi $\alpha=.94$ (N=173). Cijela skala dostupna je u Prilogu 1.

3.3.3. Skala stavova prema konzumiranju čokolade

Skala stavova prema čokoladi (ACQ – Attitudes to Chocolate Questionnaire; Benton, Greenfield i Morgan, 1998) sastoji se od 24 tvrdnje. U okviru nje se nalaze 3 subskale: Skala žudnje (jedenje čokolade iz emocionalnih razloga), Skala krivnje (negativnih osjećaja povezanih s jedenjem čokolade) i Skala funkcionalnosti (konzumiranje čokolade iz funkcionalnih razloga). Autori u originalnom radu navode split-half koeficijent pouzdanosti za svaku subskalu posebno, pa tako za Skalu žudnje $r=.91$, za Skalu krivnje $r=.91$, a za Skalu funkcionalnosti iznosi $r=.51$. Niska pouzdanost treće skale posljedica je manjeg broja itema. Broj ispitanika za sve skale bio je 330. VanGucht, Soetens, Raes i Griffith (2014) su također koristili ACQ skalu, te navode Cronbach alfa koeficijent za 2 subskale: Skalu krivnje $\alpha=.91$ (N=407) i Skalu žudnje $\alpha=.90$ (N=413). U ovom istraživanju Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti za cijelu ACQ skalu iznosi $\alpha=.88$ (N=183). Svaka tvrdnja praćena je vizuelnom analognom skalom od 100 mm (Visual Analogue Scale-VAS). Zbog praktičnosti, u ovom istraživanju korištena je Likertova skala od 1 ("U potpunosti se ne slažem") do 7 ("U potpunosti se slažem."). Skala je prikazana u Prilogu 2.

3.3.4. Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti

Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti (I-O, Inner-other directedness social preference scale; Kassarian, 1960) konstruisana je kako bi se moglo procijeniti da li su ispitanici više usmjereni na sebe ili na druge tokom donošenja odluka. Kassarian (1960) je pokazao da nema povezanosti između unutrašnje-vanjske usmjerenosti i konformističkog ponašanja, dok Inglefield (1972) ističe da postoji veza između unutrašnje-vanjske usmjerenosti i konformističkog ponašanja, i to da se ispitanici skloni vanjskoj usmjerenosti više konformiraju od ispitanika sklonih unutrašnjoj usmjerenosti. Koristeći se test-retest metodom na uzorku od 52 studenta preddiplomskog studija u intervalu od četiri sedmice, Kassarian (1960) navodi da je koeficijent pouzdanosti iznosio $r=.85$ (N=52). Inglefield(1972) također navodi koeficijent pouzdanosti koji je

prikazan u radu Kassarian (1960), te ističe da je visina pouzdanosti u njegovom istraživanju iznosila .74. Koristeći se Cronbach alfa metodom, u ovom istraživanju dobili smo da je $\alpha=.97$ (N=120). Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti sastoji se od 36 pitanja zatvorenog tipa, u okviru kojih su ponuđena 2 alternativna odgovora od kojih je moguće odabrati samo jedan i označiti da li je stepen slaganja sa odgovorom manji (opcija a) ili veći (opcija b). Zadatak ispitanika bio je da odabere onu tvrdnju koja se najviše odnosi na njega, a nakon odabira jedne od dvije ponuđene tvrdnje, da a ili b opcijom označi stepen slaganja sa odabranom tvrdnjom. Ukupan skor na ovoj skali formiranje sabiranjem bodova međusobno isključujućih alternativa. Drugim riječima, posebno su sabirani bodovi za pitanja koja se odnose na unutrašnju usmjerenost, a posebno za vanjsku usmjerenost, te je u konačnici, svaki ispitanik imao finalni skor i na subskali unutrašnje usmjerenosti i na subskali usmjerenosti na druge. U Prilogu 3 je prikazana originalna verzija i prilagođena verzija ove skale.

3.3.5. Modifikacija Aschovog zadatka-indirektna mjera konformizma

Tong, Tan, Latheef, Selamat i Tan (2008) su se u svojoj studiji o konformizmu, umjesto Aschovog zadatka sa linijama, odlučili za korištenje matematičkih zadatka. Ideja je bila ista, ispitati da li će ispitanici dati pogrešan odgovor u kritičnim situacijama. Ispitanicima su ponuđene dvije fascikle. U prvoj se nalazilo šest jednostavnih matematičkih zadataka kao npr.: Koji rezultat se dobije kada se pomnože brojevi 14 i 29? Ispitanicima su ponuđena četiri potencijalna odgovora. U drugoj fascikli bilo je šest listova s odgovorom, po jedan za svako pitanje. Liste sa odgovorima bile su na odgovarajući način označene i postavljene istim redoslijedom kao i pitanja. Učesnicima je rečeno da odgovore na datom papiru i da ne preskaču pitanja, te da se ne vraćaju na prethodna pitanja. Eksperimentatorovi suradnici opažali su sa udaljenog mjesta ponašanje ispitanika, te su utvrdili da su ispitanici slijedili upute. Na svakom listu nalazile su se dvije kolone. U prvoj su sudionici napisali svoja imena, nadimke ili inicijale, a u drugoj su osjenčavanjem označili jedan od četiri ponuđena odgovora.

Ono što je bila ključna informacija jeste da su se na listama s odgovorima nalazili i navodni odgovori pet (lažnih) prijašnjih sudionika. Asistenti koji su bili dio istraživanja napisali su pet različitih imena različitim bojama tinte i različitim rukopisima u prvoj koloni, kako bi stvorili utisak da je liste odgovora prethodno koristilo pet različitih sudionika. Svi navodni sudionici dali su tačne odgovore na prvo, drugo i četvrto pitanje. Međutim, svi lažni sudionici jednoglasno su dali iste pogrešne odgovore na treće, peto i šesto pitanje, te su ta pitanja predstavljala 3 kritične tačke ispitivanja. Stopa konformizma mjerena je na osnovu rezultata koje su ispitanici postizali u kritičnim situacijama, odnosno gledalo se da li su sudionici pokazali iste pogrešne odgovore kao i svi lažni sudionici u kritičnim ispitivanjima. Kodiranje odgovora sprovedeno je u skladu sa Aschovom studijom. Za svako kritično pitanje, ako su se stvarni učesnici složili, označivši pogrešan odgovor koji su dali lažni učesnici, dodijeljena je ocjena „1“. Ako se nisu složili, upisana je „0“. Za potrebe našeg istraživanja koristili smo isti zadatak, koji smo, s obzirom na prikupljanje podataka uvrijeme pandemije COVID-19, prilagodili online uslovima ispitivanja.

3.3.5.1. Modifikacija zadatka konformizma

Online modifikacija zadatka Tonga i suradnika (2008) predstavljena je kao matematički test koji se primjenjuje u okviru saradnje Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta i Odsjeka za matematiku Prirodno-matematičkog fakulteta na Univerzitetu u Sarajevu. U ovom zadatku korištena je obmana. Prvi dio obmane odnosio se na predstavljanje istraživanja kao nezavisnog, a ne sastavnog dijela istraživanja o životnim stilovima i navikama studenata, iz razloga što je postojala pretpostavka istraživača da bi ispitanici lakše mogli shvatiti pravu svrhu istraživanja ako zadaci budu prikazani kao dio pomenutog istraživanja.

Uputa za navodni matematički test je glasila:

"Istraživanje ima za cilj da ispita kako metaznanje o matematičkim zadacima, odnosno poznavanje njihove težine, na osnovu distribucije uratka grupe ispitanika, doprinosi njihovom rješavanju."

Uz navedeno uputstvo, za svaki zadatak se, uz 4 ponuđena odgovora, nalazio lažni procenat ispitanika koji su zaokruživali taj odgovor, pri čemu je jedna od ponuđenih alternativa koja je trebala da inducira konformistički odgovor, sadržavala najveći procenat navodnih odgovora. Kao i u studiji Tong i sur. (2008), i u ovoj su kritični zadaci bili 4., 5. i 6. Kako bi bio uveden veći stepen kontrole uvjeta, na Google forms platformi korišten je mjerač vremena (Quilgo timer for Google forms), te je ispitanicima ograničeno vrijeme rješavanja zadataka na 10 minuta. Zadaci su prikazani u Prilogu 2.

3.3.6. Upitnik životnog stila i hranidbenih navika

Konstruisan je za potrebe istraživanja i sastoji se od nekoliko čestica alternativnog tipa kao što su: "Da li ste ranije bili na dijeti?", "Da li ste trenutno na dijeti i ako da, na kojoj?" Pored toga, upitnik sadrži i tri čestice otvorenog tipa: "Koliko često jedete tokom dana?", "Koliko često tokom sedmice konzumirate čokoladu?", "Kako biste opisali svoj životni stil?" Ovaj upitnik je korišten u svrhu obmane, te odgovori na upitniku nisu vrednovani. Obmana korištena u svrhu sprovođenja kvazieksperimentalnog dijela studije detaljnije je prikazana u Postupku. Upitnik je prikazan u Prilogu 1.

3.3.7. Covid-19 upitnik

Ovaj upitnik je naknadno konstruisan za potrebe istraživanja kako bi se ispitalo koliko je pandemija Covid-19 utjecala na životne navike ispitanika. Sadrži 5 tvrdnji koje su ispitanici trebali ocjeniti u rasponu od 1 do 7, odnosno "U potpunosti se ne slažem" do "U potpunosti se slažem." Upitnik je korišten u svrhu obmane, što će biti objašnjeno u sljedećem odjeljku.

3.4. Postupak

Istraživanje je provedeno u dvije faze u svrhu realizacije kvazieksperimentalnog nacrtu. Prva mjerna faza (pretest) završena je u zimskom semestru 2019/2020. godine. Pretest je proveden sa ciljem prikupljanja podataka o muzičkim preferencijama i

ispitivanja stava prema nezavisnom stavskom objektu (čokoladi). Na osnovu muzičkih preferencija dobivenih u prvoj mjernoj fazi, planirano je da ispitanici dalje budu raspoređeni u jedan od dva ili tri eksperimentalna uvjeta u zavisnosti od toga koji muzički žanr ili žanrovi se pokažu najpreferiranim na uzorku ispitanika. Preferencija kritičnog žanra iskorištena je u svrhu kvaziekperimentalne manipulacije na način da je u drugoj vremenskoj tački ispitivanja, grupna kategorizacija korespondentna dominantnom muzičkom stilu ispitanika, učinjena salijentnom. U tu svrhu je data obmana koja je uključila davanje uputstva da se studija bavi ispitivanjem hranidbenih navika, kako bi se opravdalo ispitivanje stavova ispitanika prema čokoladi.

Cilj druge faze je bio ispitati da li se stav prema čokoladi mijenja ka pozitivnijem u odnosu na prvo mjerenje, kada su ispitanici dobili informaciju da pripadnici muzičkog žanra, koji i sami preferiraju, imaju pozitivne stavove prema čokoladi. Za tu svrhu su korišteni podaci navodne empirijske studije, što je također bila obmana, u kojoj je citirana poveznica između preferencije dominantnog muzičkog žanra izdvojenog u prvoj istraživačkoj fazi i preferencije čokolade.

Faza I

Učešće u istraživanju bilo je na dobrovoljnoj osnovi, te je ispitanicima rečeno da mogu odustati u bilo kojem momentu. Da bi se spriječilo prepoznavanje cilja studije, ispitanicima je rečeno da se istraživanje bavi ispitivanjem odnosa životnog stila studenata i navika u ishrani, te da će se provoditi u nekoliko faza, i da je zbog toga potrebno njihovo dopuštenje za korištenje svih dobivenih podataka. Kako bi ispitali sklonost ka konformističkom ponašanju u različitim uslovima, korištene su indirektno mjere konformizma (matematički zadaci i Skala stavova prema čokoladi). Svi ispitanici dobili su bateriju upitnika, koja je sadržavala formu za obaviješteni pristanak, sociodemografski upitnik, Skalu stavova prema konzumiranju čokolade i Skalu muzičkih preferencija.

Faza II

Druga faza studije bila je planirana za ljetni semestar 2019/2020. godine, u okviru koje su korištene sve mjere korištene i u prvoj fazi, ali su za eksperimentalnu grupu uvedene dvije nove mjere konformizma: matematički zadaci iz studije Tong i sur. (2008) i Skala unutrašnje i vanjske usmjerenosti (Kassarjian, 1962). Kontrolna grupa je popunjavala iste upitnike kao i u prvoj fazi, dok je u eksperimentalnoj grupi za svakog ispitanika identificiran njegov muzički stil, te je, u skladu sa dominantnim stilom, prije drugog mjerenja stava prema čokoladi, eksperimentalno inducirana informacija o tome koliko pripadnici određenog muzičkog pravca konzumiraju čokoladu. Primjer toga bila bi slijedeća rečenica: "Nedavno je u časopisu "Appetite" objavljena studija koja je pokazala da su osobe koje slušaju pop/rock glazbu ljubitelji čokolade." Zbog pandemije Corona virusa, druga faza je provedena online, što je zahtijevalo izmjenu eksperimentalnih uvjeta. Za primjenu Skale stavova prema čokoladi (ACQ), Skale muzičkih preferencija (SMP) te modifikacije matematičkih zadataka iz studije Tongi sur. (2008) korištena je Google forms platforma, dok je za primjenu Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti (I-O scale) korištena SurveyLegend platforma. Zbog pandemije Covid-19 i ova skala je prilagođena online uslovima. Ispitanici su preko platforme SurveyLegend popunili skalu i tako dali svoje odgovore. Zbog tehničke greške tokom modifikacije skale u II fazi, izgubljeni su podaci za eksperimentalnu grupu na mjeri unutrašnje-vanjske usmjerenosti.

Eksperimentalna i kontrolna grupa su u II fazi bile izložene svim uslovima. Kao što je i bilo planirano, kontrolna grupa je u ljetnom semestru 2019/2020 godine popunila upitnike iz I faze u online formi, te im je dodatno zadana Skala unutrašnje-vanjske usmjerenosti (I-O scale, Kassarjian, 1960). Eksperimentalna grupa je ispunjavala sve upitnike takođe i u zimskom semestru 2020/2021 godine, uključujući i mjere iz I faze (Skala stavova prema konzumiranju čokolade – ACQ, Skala muzičkih preferencija – SMP te I-O skalu), dok su modificiranoj verziji matematičkih zadataka iz studije Tong i sur. (2008) bile izložene i eksperimentalna i kontrolna grupa.

Kada je riječ o ispitivanju stavova prema čokoladi (nezavisnom stavskom objektu), nakon što je izvršen pretest preferencije muzičkih žanrova svih ispitanika, prethodnim poređenjem eksperimentalne grupe (II i III godine psihologije) i kontrolne grupe (IV i V godine psihologije) utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u preferenciji žanrova na način da kontrolna grupa statistički značajno više preferira tradicionalni žanr u odnosu na eksperimentalnu grupu. Muzički žanrovi su prethodno ekstrahovani faktorskom analizom, te su ispitane razlike između grupa u preferenciji izdvojenih muzičkih pravaca. Pretest analiza stava prema čokoladi obje grupe pokazala je da ne postoji statistički značajna razlika između grupa prije uvođenja manipulacije. Kako bi manipulacija salijentnosti grupe korespondentnog muzičkog žanra bila uspješna, u nastavku je korištena obmana pripremljena na osnovu utvrđenih pretest razlika u muzičkim žanrovima između grupa, koja je data u uputstvu pod naslovom Ako niste znali...i glasila je:

"Jedna od zanimljivih činjenica jeste da studenti tokom perioda studija, da bi se opustili, najviše slušaju muziku, te konzumiraju čokoladne proizvode. Naučni časopis "Appetite" objavio je međunarodnu studiju u kojoj se pokazalo da 70% studenata izjavljuje da tokom studiranja najviše jedu čokoladne proizvode (čokoladu, čokoladne kuglice, štanglice od čokolade, čokoladne muffine i sl.) kad slušaju jazz, bluz, klasičnu, soulfunk, svjetsku, etno glazbu, country muziku, rap, hip hop, RnB, te latino.

Slično se pokazalo i na našim balkanskim prostorima. Studija koju su radile kolege iz susjedne Hrvatske, sa uzorkom koji je obuhvatio sve države ex Jugoslavije, pokazala je da 75% studenata izjavljuje da tokom studija sluša muziku, poput turbofolka, narodne muzike, šansona, zabavne, pop muzike, sevdaha, ilahija, te da tada konzumira velike količine čokoladnih poslastica kao što su: čokolade, čokoladne kuglice, štanglice od čokolade, čokoladne muffine, eurokrem i sl."

Podaci obje studije su izmišljeni, a priređeni su s ciljem da se istakne da čokoladu preferiraju studenti čiji je muzički žanr različit od ispitanikovih preferencija (tj.

eksperimentalne grupe), što bi trebalo da umanji identifikaciju sa referentnom grupom, a samim tim i preferenciju čokolade u drugoj tački mjerenja. Svi navedeni stilovi spadaju pod tradicionalni žanr. Ovaj dio manipulacije proveden je samo na eksperimentalnoj grupi, pri čemu su ispitanici po slučaju bili izloženi ovoj manipulaciji ili nisu bili uopšte izloženi. Eksperimentalna grupa podijeljena je na dodatnu eksperimentalnu i kontrolnu grupu, pri čemu je očekivano da kontrolna grupa, koja nije bila izložena manipulaciji, ne promijeni statistički značajno preferenciju prema čokoladi, a da eksperimentalna grupa smanji preferenciju izmjerenu u prvoj vremenskoj tački u odnosu na obje kontrolne grupe. U svrhu randomizacije, korišten je Allocate monster softwer², koji vrši automatsku randomizaciju različitih eksperimentalnih uslova. Važno je naglasiti da ispitanici/ce nisu imali informaciju o tome da istraživač poznaje njihovu muzičku preferenciju, niti o rezultatima koje su postigli u I fazi na istoj skali.

Na kraju istraživanja, ispitanici su dobili povratnu informaciju o istraživanju, obrazloženje sa razuvjerenjem u pisanoj formi, gdje je obznanjena prava svrha istraživanja. Uzimajući u obzir da je tokom istraživanja korištena obmana, procijenjeno je da izostavljanje prave svrhe istraživanja neće imati negativne etičke implikacije na ispitanike, jer su u upitničkim mjerama zastupljeni sadržaji prema kojima studentski uzorak generalno ima pozitivan stav (konzumiranje čokolade i slušanje muzike).

4. REZULTATI

4.1.I FAZA

Nakon što su prikupljeni podaci, za statističku analizu podataka korišten je statistički program SPSS 21. Kada je riječ o rezultatima u pretestu, t-test za nezavisne uzorke je pokazao danema statistički značajne razlike u preferenciji čokolade između eksperimentalne i kontrolne grupe, $t(181)=0.08$; $p=.93$.

Slijedećikorakbiojeeksploratornom faktorskom analizom ekstrahovati faktore muzičkih stilova, te provjeriti dali se grupe međusobno razlikuju s obzirom na jedan ili

²(<https://allocate.monster/HHWZYHRW>)

više faktora stilova. Faktorskoj analizi prethodila je provjera adekvatnosti podataka koju smo ispitali Bartlettovim testom sfericiteta, te Kaiser-Meyer Olkin (KMO) kriterijem zaprovođenje FA. Bartlettov test ispituje nultu hipotezu da je interkorelaciona matrica, matrica identiteta, dok KMO ispituje kolikaje povezanost među varijablama (Field, 2005 prema Wangenstein, Johansson i Nordström, 2015). DiStefano, Zhu i Mindrila (2009, prema Ramani, 2011) navode da bi KMO trebao biti najmanje 0.6.

U našem istraživanju se pokazalo da je $KMO=0.89$ za regionalne muzičke stilove i 0.82 za međunarodne muzičke stilove, dok je Bartlettov test sfericiteta za regionalne iznosio 1459.081 ; $p=.00$, a za međunarodne 1948.390 ; $p<.001$.

Sprovedene su dvije eksploratorne faktorske analize metodom glavnih komponenta uz promax rotaciju, u kojima je ekstrahirano 7 faktora, pri čemu u prvoj tri faktora međunarodnih muzičkih stilova i u drugoj četiri faktora regionalnih muzičkih stilova. Prilikom ekstrakcije faktora u obzir se uzimao i Kaiser-Guttmanov kriterij, pa je, budući da su tri faktora za međunarodne stilove i četiri faktora za regionalne stilove imala vrijednost karakterističnog korijena veću od 1, dobiveno trofaktorsko i četverofaktorsko rješenje. Tri faktora ekstrahirana za međunarodne stilove zajedno objašnjavaju 64.52% varijance. Prvi faktor objašnjava 41.90% , drugi faktor 15.35% i treći 7.28% varijance. Dobiveni rezultati su u skladu sa onim koje je Lončar (2013) dobila u svom radu. Četverofaktorskim rješenjem dobivenim za regionalne stilove objašnjeno je 69.42% varijance. Prvi faktor objašnjava 34.27% , drugi 14.30% , treći 13.33% i četvrti 7.51% varijance. Međutim, dobivena faktorska struktura nije bila održiva, jer je četvrti faktor obuhvatio samo dva stila, turbofolk i narodnu muziku. Stoga smo se odlučili da preuzmemo faktorsku strukturu za regionalne muzičke stilove iz studije Ramani (2011), koja je bila validacijski preciznija i provedena na većem uzorku.

Nakon što je provedena metoda glavnih komponenta uz promax rotaciju, dobivene su vrijednosti saturacija faktora muzičkim žanrovima za oba muzička stila. U radu Ramani (2011) prikazana su faktorska zasićenja na faktorima regionalnih muzičkih stilova. Nasuprot tome, Lončar (2013) navodi saturacije i za međunarodne i za regionalne

stilove, te smo se, s obzirom na sadržajnu sličnost faktora dobivenih u ovom istraživanju, odlučili da za međunarodne muzičke stilove prihvatimo klasifikaciju koju je ponudila Lončar(2013), a da za regionalne zadržimo klasifikaciju kojusu u svojim istraživanjima dobili Rentfrow i Gosling (2003), a koju je i Ramani (2011) replicirala u svom radu. U Tabeli 1 slijedi prikaz rotirane matrice faktorskog obrasca trofaktorskog rješenja za međunarodne muzičke stilove dobivene u ovom istraživanju.

Tabela 1

Matrica faktorskog obrasca za međunarodne muzičke stilove

	Faktori		
	1	2	3
Jazz	.845		
Bluz	.775		
Svjetskaetno	.771		
Country	.739		
Religijska	.683		
Klasična	.610		
Regge	.605		
Soulfunk	.566		
RapHipHop		.821	
RnB		.763	
Glazbe iz filmova		.723	
Elektrodance		.685	
Pop		.625	
Latino		.524	
Metal			.918
Punk			.887
Rock			.809
Alternativni rock	.329		.777

Tako je za međunarodne muzičke stilove prvi faktor nazvan Međunarodni refleksivnistil, koji je najviše bio saturiran stilovima blues, jazz, klasična, svjetska etno glazba, country muzikom, te reggae-dub-om. Drugi faktor, nazvan Međunarodni ritmični stil, obuhvatio

je, rap hip hop, RnB, glazbu iz filmova, electro dance, pop i latino glazbu, a treći faktor nazvan je Intezivni stil i najviše je bio saturiran metal glazbom, punk, rock i alternativnim rock-om.

Prema radu Ramani (2011), za regionalne muzičke stilove prvi faktor, koji je nazvan Konvencionalno-Ritmični, najviše je saturiran muzičkim stilovima kao što su dance, zabavna, pop, turbofolk, narodna. Drugi faktor, nazvan Instrumentalno-Alternativnim a najviše je saturiran žanrovima kao što je jazz, funk, reggae-dub, metal, rap, hiphop. Treći faktor, Buntovnički, saturiran je žanrovima kao što je ex-yu, pop rock i rock. Četvrti faktor, nazvan Konvencionalno-Tradicionalni, saturiranje muzikom kao štoje: duhovna, crkvena i ilahije, folklor, etno i sevdalinke, te šansone.

Utvrđeno je daje kontrolna grupa od međunarodnih muzičkih stilova, u odnosu na eksperimentalnu grupu, statistički značajno preferirala bluz($t(178)=2.98;p=.003$), soulfunk($t(179)= 1.99;p=.05$), latino($t(177)= 2.63; p=.01$), religijsku ($t(173)=2.11; p=.04$)i etno muziku ($t(178)=2.57; p=.02$). Od regionalnih muzičkih stilova, kontrolna grupa je statistički značajno preferirala funk ($t(175)= 2.02; p=.05$), folklor($t(177)=2.41; p=.02$), šansone($t(176)= 2.43; p=.02$), jazz ($t(176)= 2.06; p=.04$), duhovnu($t(172)=1.91; p=.06$) i narodnu muziku($t(170)=2.74; p=.01$), odnosno tradicionalne stilove.S obzirom na veći broj razlika između eksperimentalne i kontrolne grupe na nivou pojedinačnih muzičkih žanrova, dalje je provedena faktorska analiza drugog redametodom glavnih komponenti sa promax rotacijom (Tabela 2)za faktore koje smo dobili u prethodnim analizama, kako bismo provjerili da li će se eksperimentalna i kontrolna grupa razlikovati na superordiniranim faktorima muzičkih stilova, odnosno faktorima drugog reda. Pokazalo se da se izdvajaju dva faktora drugog reda, koji su prema sadržaju, označeni kao Tradicionalni i Moderni. Oba zajedno objašnjavaju 66.75% varijance.

Tabela 2

Rotirana matrica komponentata faktorske analize drugog reda.

	Faktori	
	1	2
KONVENCIONALNO_RITMIČNI (R)	.856	
KONVENCIONALNO_TRADICIONALNI (R)	.778	
MEĐUNARODNO_RITMIČNI (M)	.671	.460
MEĐUNARODNO_REFLEKSIVNI (M)	.633	.583
INTENZIVNI(M)	-.230	.880
INSTRUMENTALNO_ALTERNATIVNI (R)	.492	.698
BUNTOVNIČKI(R)	.221	.564

R –faktor prvog reda regionalnih stilova
M – faktor prvog reda međunarodnih stilova

U Tabeli 2 vidimo da je faktor 1, nazvan tradicionalni muzički pravci, obuhvatio dva regionalna i dva međunarodna muzička stila i to: Konvencionalno-ritmični (dance, zabavna, pop, turbofolk, narodna), Konvencionalno-tradicionalni (duhovna, crkvena i ilahije, folklor, etno i sevdalinke, šansone), Međunarodni reflektivni stil (blues, jazz, klasična, svjetska, etno glazba i country) i Međunarodni ritmični stil (RnB, Pop, Soulfunk, Rap, hip hop, latino glazba), dok je faktor 2, nazvan moderni muzički pravci, obuhvatio jedan međunarodni i dva regionalna muzička stila i to: Instrumentalno-alternativni (jazz, funk, reggae - dub, metal, rap i hip hop), Buntovnički(ex yu, pop rock i rock) i Intenzivni stil(alternativni rock, metal, punk, elektro, dance glazba, te raegge-dub). Analize su pokazale da je kontrolna grupa u odnosu na eksperimentalnu statistički značajno više preferirala tradicionalne naspram modernih stilova $t(167)=2.48; p=.01$.

4.2.II FAZA

U drugoj fazi, eksperimentalna grupa podijeljena je u dvije podgrupe, tako da su u eksperimentu korištene jedna eksperimentalna (E) i dvije kontrolne grupe (K1 i K2). Druga kontrolna grupa je formirana sa ciljem da se provjeri da li je dodatni konfundirajući faktor,

osim manipulacije, u protoku vremena mogao utjecati na razlike između K1 i K2. Manipulacija je prilagođena prethodno dobivenim razlikama između eksperimentalne i kontrolne grupe, tako da je eksperimentalna grupa izložena semantičkom primingu nepreferiranog tradicionalnog muzičkog stila. Pri tome je očekivano da u E grupi u drugoj vremenskoj tački, stav prema čokoladi bude negativniji u odnosu na prvu vremensku tačku i obje kontrolne grupe (K1 i K2). Između kontrolnih grupa nije očekivana razlika u stavovima između dvije tačke mjerenja, kao nimeđusobna razlika K1 i K2 u preferenciji čokolade u drugoj vremenskoj tački. Kada je riječ o rezultatima u drugoj fazi, s obzirom na postavljene probleme, od analiza su korištene faktorijalna ANOVA, hijerarhijska regresijska analiza i multipla regresijska analiza. U nastavku ćemo rezultate prikazati prema postavljenim problemima. Prethodno su provjerene deskriptivne statistike osnovnih varijabli korištenih u istraživanju.

4.2.1. Deskriptivni statistički pokazatelji varijabli

U Tabeli 3 prikazani su deskriptivni parametri za glavne varijable u istraživanju.

Tabela 3

Deskriptivni statistički pokazatelji glavnih varijabli u istraživanju

	Min	Max	M	SD	Skjunis	Kurtosis	K-S Z (p)		
					S.E	S.E			
Međunarodnirefleksivni	90	239	181.86	32.94	-.57	.31	.52	.61	.20
Intezivni	41	101	65.63	13.18	.69	.31	.70	.61	.07
Međunarodniritmični	64	175	131.71	21.42	-.53	.31	.95	.61	.20
Konvencionalno-ritmični	46	159	114.15	21.32	-.76	.31	1.63	.61	.20
Instrumentalno-alternativni	43	141	95.44	21.36	-.07	.31	.02	.61	.20
Buntovnički	33	105	63.32	13.65	.42	.31	.95	.61	.20
Konvencionalno-tradicionalni	24	99	68.92	15.46	-.74	.31	.60	.61	.20
Konformizam K	4	11	7.41	1.20	.03	.25	1.81	.50	.01
Konformizam E	4	12	7.21	1.50	.34	.25	.42	.50	.00
Unutrašnja usmjerenost	1	48	34.34	9.12	-.95	.32	1.87	.63	.20
Vanjska usmjerenost	10	40	20.55	7.24	.91	.32	.51	.63	.09

Napomena. Min-minimalana vrijednost; Max- maksimalna vrijednost; M – Aritmetička sredina;SD – Standardna devijacija; Skjunis – Mjera asimetrije; Kurtosis – Mjera spljoštenosti; S.E. – Standardna greška;K-S Z (p) –statistička značajnost normalnost distribucije; Konformizam K – ukupni skor na kontrolnim zadacima konformizma; Konformizam E – ukupni skor n akritičnim zadacima konformizma.

Vidimo da je aritemtička sredina za sve varijable pozitivne vrijednosti. S obzirom na vrijednosti prosjeka, evidentna je inklinacija prosjeka prema intenzivnom i buntovničkom stilu, ali isto tako i konvencionalno-ritmičnom i konvencionalno-tradicionalnom stilu na nivou cijelog uzorka. Takođe je više ispoljena unutrašnja od vanjske usmjerenosti, s obzirom na raspon rezultata. Za većinu varijabli standardna devijacija je niska, što ukazuje na to da rezultati ne odstupaju puno od prosječne vrijednosti. Kada govorimo o mjerama asimetrije (Skjunis) ispljoštenosti (Kurtosis), negativne vrijednosti asimetrije za međunarodne i regionalne muzičike stilove, kao i

unutrašnju usmjerenost, pokazuju da je većina rezultata desno od srednje vrijednosti, odnosno da se radi o većim vrijednostima, tj. da se uzorak grupiše oko viših vrijednosti. Za indirektno mjere konformizma, skjunis je pozitivan, što govori da se radi o nižim rezultatima na ovim varijablama, dok je za dispozicione mjere konformizma skjunis i pozitivan i negativan. Pozitivna vrijednosti kurtosisa za sve varijable govori nam da je raspodjela rezultata leptokurtična. Kolmogorov-Smirnov test (K-S).

Vrijednosti Kolmogorov-Smirnov testa pokazuju da, za većinu varijabli, distribucija ne odstupa statistički značajno od normalne, osim za obje vrste (eksperimentalni i kontrolni) zadataka konformizma. Međutim, kako su, i na ovim varijablama, vrijednosti skjunisa prilično niske i bliže nultim vrijednostima, u daljim analizama je korištena parametrijska statistika.

4.2.2. Povezanost muzičkih preferencija i konformističkog ponašanja

U nastavku slijedi prikaz interkorelacione matrice međunarodnih muzičkih stilova (intenzivnog, međunarodno reflektivnog i međunarodno ritmičnog), regionalnih muzičkih stilova (butnovničkog, instrumentalno-alternativnog, konvencionalno-ritmičnog i konvencionalno-tradicionalnog), indirektnih mjera konformizma (eksperimentalnih i kontrolnih zadataka) i dispozicionih mjera konformizma (unutrašnje i vanjske usmjerenosti).

Tabela 4

Interkorelaciona matrica muzičkih stilova, indirektnih mjera konformizma i mjera konformizma

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Međunarodno reflektivni											
2. Intezivni	.28*										
3. Međunarodno ritmični	.59**	.27*									
4. Konvencionalno-ritmični	.50**	.26*	.49**								
5. Instrumentalno-alternativni	.61**	.61**	.54**	.53**							
6. Buntovnički	.43**	.42**	.28*	.48**	.48**						
7. Konvencionalno-tradicionalni	.59**	-.02	.27*	.63**	.38**	.34**					
8. Unutrašanja usmjerenost	.33**	.13	.28*	.20	.30*	.25	.34**				
9. Vanjska usmjerenost	.02	.03	.05	.25	.07	.02	-.08	-.31			
10. Konformizam K	.40	.14	.26	.28	.26	.10	.17	.12	-.24		
11. Konformizam E	.39	-.24	.07	.01	-.01	-.44*	.45*	-.06	.19	-.04	

* $p < .05$. ** $p < .01$.

U Tabeli 4 vidimo da korelacija između kritičnih matematičkih zadataka kao indirektna mjera konformizma (i eksperimentalnih i kontrolnih zadataka) i intezivnog, međunarodno refleksivnog i međunarodno ritmičnog stila nije statistički značajna. S druge strane, regionalni muzički stilovi pokazuju značajne korelacije. Korelacija između kritičnih matematičkih zadataka kao indirektna mjera konformizma i buntovničkog stila iznosila je $r = -.44$, što implicira da su oni koji preferiraju buntovne žanrove, manje skloni konformističkom ponašanju. Drugim riječima, konformisti manje preferiraju buntovnički muzički stil. Nasuprot tome, za konvencionalno-tradicionalni stil dobivena je pozitivna korelacija, $r = .45$, što govori u prilog tome da su oni koji preferiraju ovaj muzički stil statistički značajno više skloni ka konformističkom ponašanju, ili da konformisti više preferiraju konvencionalno tradicionalni stil. Konvencionalno-ritmični i instrumentalno-alternativni stil nisu bili povezani sa konformističkim ponašanjem. Za razliku od toga, nijedan muzički stil nije bio u korelaciji sa kontrolnim mjerama konformizma. Nadalje, kada je riječ o povezanosti muzičkih preferencija i dispozicijskih mjera konformizma, značajne korelacije pokazale su se između međunarodno refleksivnog i samousmjerenosti ($r = .33$), međunarodni ritmični i samousmjerenosti ($r = .28$) instrumentalno-alternativnog stila i usmjerenosti ispitanika na samog sebe ($r = .30$), te između konvencionalno-tradicionalnog stila i takođe samousmjerenosti, $r = .34$, što bi moglo da indicira da potencijalni kontinuum konvencionalno-alternativno ima značaj za samopercepciju svakog ispitanika. Međutim, obzirom da se radi o korelacijskim odnosima ne možemo govoriti o kauzalnosti, te ćemo istaknuti da postoji značajna povezanost između konvencionalno-tradicionalnog i buntovničkog stila i konformističkog ponašnja, ali suprotno usmjerena.

4.2.3. Muzički stilovi kao determinante konformizma

Međunarodni muzički stilovi

Drugom hipotezom pretpostavili smo da će dispozicioni konformizam biti pozitivan prediktor konformističkog ponašanja, na način da će ispitanici koji su više usmjereni na druge pokazivati veći skor na zadacima konformizma. Pored toga, očekivali smo da će muzičke preferencije takođe biti značajni prediktori konformizma, nezavisno od konformističkih tendencija ličnosti i da će objasniti dodatni udio varijance konformizma. Slijedi prikaz rezultata prema pojedinim muzičkim stilovima.

Tabela 5 i Tabela 6 sadrže prikaz hijerarhijske regresijske analize u predikciji konformizma kritičnim zadacima, pri čemu su u prvi set uvedene dispozicione mjere konformizma unutrašnja i vanjska usmjerenost, a u drugi set međunarodni muzički stilovi prethodno ekstrahovani u eksploratornoj faktorskoj analizi korespondentni strukturi dobivenoj u studiji Lončar (2013).

Tabela 5

Razlike u inkrementalnom doprinosu regresionih modela dispozicionih mjera konformizma i međunarodnih muzičkih stilovaza eksperimentalne i kontrolne zadatke konformizma

Model	R	R ²	Statističke promjene			ΔR ²	ΔF	df1	df2	Sig. ΔF
			Prilagođeno R ²	S.E.						
Eksperimentalni										
1	.21 ^a	.04	-.09	1.67	.04	.34	2	15	.72	
2	.66 ^b	.44	.21	1.43	.40	2.82	3	12	.08	
Kontrolni										
1	.28 ^a	.08	-.04	1.55	.08	.64	2	15	.54	
2	.41 ^b	.17	-.18	1.65	.09	.44	3	12	.72	

a. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost

b. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost, Intezivni, Međunarodno reflektivni, Međunarodno ritmični

Zavsina varijabla: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma, Ukupni skor na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma.

U Tabeli 5 pokazano je da je prvi prediktor, dispozicioni konformizam u pozitivnoj korelaciji sa kriterijem kritičnih zadataka konformizma $r = .21$, ali ovaj koeficijent nije značajan i dispozicionim tendencijama usmjerenosti je objašnjeno tek 4.3 % varijance. Uvođenjem dodatnog prediktora, muzičkih preferencija, odnosno međunarodnih muzičkih stilova, koeficijent korelacije iF-omjer su značajno povećali, čime je dodatno objašnjeno 44 % varijance, ali je ova promjena na granici značajnosti ($p = .08$). Obzirom da je hijerarhijska analiza osjetljiva na veličinu uzorka, zbog osipanja uzorka u II fazi mjerenja, moguće je da uzorak nije bio dovoljno veliki da detektuje promjenu. Uprkos tome, možemo reći da muzičke preferencije pokazuju tendenciju determiniranja konformističkog ponašanja. Na kontrolnim zadacima koeficijent multiple korelacije nije bio značajan, što će se može vidjeti u Tabeli 6.

Tabela 6

Inkrementalni doprinospreferencija međunarodnihmuzičkih stilova eksperimentalnimikontrolnim zadacima konformizma

Model	Eksperimentalni zadaci			Kontrolni zadaci		
	Beta	T	Sig.	Beta	T	Sig.
Unutrašnja usmjerenost	-.095	-.349	.732	-.152	-.573	.575
Vanjska usmjerenost	.153	.566	.580	-.297	-1.116	.282
2 Unutrašnja usmjerenost	.000	.001	.999	-.129	-.442	.666
Vanjska usmjerenost	.423	1.605	.135	-.135	-.421	.681
Međunarodno reflektivni	.600	2.552	.025	.295	1.032	.322
Intenzivni	-.275	1.228	.243	.052	.190	.853
Međunarodn oritmični	.170	.692	.502	.094	.314	.759

a. Zavisnevarijable: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma. Ukupni skor na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma

Detaljniji prikaz odnosa prediktora i kriterija možemo vidjeti u Tabeli 6. U prvom blokuvarijabli nema značajne povezanosti dispozicionog konformizmasa konformističkim ponašanjem, beta ponderi nisu značajni ni na ekperimentalnim, nina kontrolnim zadacima. Uvođenjem dodatnih varijabli u drugom blokubetaponder za Međunarodni reflektivni stil je značajno povezan sa kriterijem,odnosno kritičnim mjerama konformizma. Uviđamo da ispitanici koji preferiraju da slušaju Međunarodno-refleksivni muzički stil postižu statistički značajne rezultate na matematičkim zadacima,kao indirektnoj mjeri konformizma, što implicira da su više skloni konformističkom ponašanju ili obratno. Na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma nema značajnih razlika ni u drugom bloku mjerenja.

Regionalni muzički stilovi

Slijedi prikaz multiple regresijske analize za regionalne muzičke stilove kao prediktore i eksperimentalne i kontrolne zadatke konformizma, nakon kontrole dispozicija prema vanjskoj, odnosno unutrašnjoj usmjerenosti.

Tabela 7

Razlike u inkrementalnom doprinosu regresionih modela dispozicionih mjera konformizma i regionalnih muzičkih stilova za eksperimentalne i kontrolne zadatke konformizma

Model	R	R ²	Statističke promjene						
			Prilagođeno R ²	S.E.	ΔR ²	ΔF	df1	df2	Sig. ΔF
Eksperimentalni									
1	.21 ^a	.04	-.09	1.67	.04	.34	2	15	.72
2	.71 ^b	.50	.22	1.42	.45	2.49	4	11	.11
Kontrolni									
1	.28 ^a	.08	-.04	1.55	.08	.64	2	15	.54
2	.46 ^b	.21	-.22	1.68	.13	.46	4	11	.77

a. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost

b. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost, Konvencionalno ritmični, Instrumentalno alternativni, Konvencionalno tradicionalni, Buntovnički

Zavsinavarijabla: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma, Ukupni skor na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma.

U Tabeli 7 vidimo slične rezultate kao i za međunarodne muzičke stilove. I ovdje se desio evidentan porast koeficijenta korelacije prediktora sa kriterijem u drugom bloku mjerenja, kada su uvedeni regionalni muzički stilovi kao dodatni prediktori. Međutim, zbog malog uzorka, ova promjena nije statistički značajna. Na kontrolnim zadacima nije bilo značajnih promjena, što je prikazano u Tabeli 8.

Tabela 8

Hijerarhijska regresija- inkrementalni doprinos regionalnih muzičkih preferencija eksperimentalnim i kontrolnim zadacima

Model	Eksperimentalni zadaci			Kontrolni zadaci			
	Beta	t	Sig.	Beta	T	Sig.	
1	Unutrašnja usmjerenost	-.09	-.35	.73	-.15	-.57	.58
	Vanjska usmjerenost	.15	.57	.58	-.30	-1.12	.28
2	Unutrašnja usmjerenost	.11	.42	.68	-.03	-.08	.94
	Vanjska usmjerenost	.15	.62	.55	-.37	-1.24	.24
	Konvencionalno-ritmični	-.05	-.23	.83	.29	.98	.35
	Instrumentalno-alternativni	-.01	-.04	.97	.44	1.05	.32
	Buntovnički	-.45	-1.24	.24	-.37	-.83	.42
	Konvencionalno-radicionalni	.52	1.84	.09	-.23	-.65	.53

a. Zavisna varijabla: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma. Ukupni skor na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma.

U Tabeli 8 vidimo promjene u drugom bloku mjerenja kod Konvencionalno-tradicionalnog stila i Buntovnog stila na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma. Iako su i ove promjene neznačajne, one su u skladu sa ranijim hipotezama kada su ova dva stila u pitanju. Ispitanici koje više preferiraju buntovni stil, manje će se konformisati u socijalnim situacijama, dok će oni koji slušaju žanrove koje pripadaju konvencionalno-tradicionalnom stilu biti skloniji konformističkom djelovanju.

4.2.4. Moderni vs tradicionalnimuzički žanrovi

S obzirom na osjetljivost regresijske analize na veličinu uzorka, sprovedene su jednake analize na nivou faktora drugog reda kao prediktorskih varijabli, kada se kontroliše dispozicijski doprinos usmjerenosti. Rezultati analiza prikazani su u Tabeli 9 u nastavku.

Tabela 9

Razlike u inkrementalnom doprinosu regresionih modela dispozicionih mjera konformizma i tradicionalnih i modernih muzičkih stilova za eksperimentalne i kontrolne zadatke konformizma

Statističke Model	promjene		Prilagođeno R^2	S.E.	R^2 promjena	F promjena	df1	df2	Sig. F promjena
	R	R^2							
Eksperimentalni									
1	.21 ^a	.04	-.09	1.67	.04	.34	2	15	.72
2	.66 ^b	.43	.26	1.38	.39	4.49	2	13	.03
Kontrolni									
1	.28 ^a	.08	-.04	1.55	.08	.64	2	15	.54
2	.39 ^b	.15	-.11	1.60	.08	.58	2	13	.57

a. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost

b. Prediktori: Vanjska usmjerenost, Unutrašnja usmjerenost, Tradicionalni stil, Moderni stil

Zavsina varijabla: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima indirektno mjere konformizma. Ukupni skor na kontrolnim zadacima indirektno mjere konformizma.

U Tabeli 9 vidimo da je uvođenjem dodatnog prediktora, muzičkih preferencija drugog reda, odnosno modernih i tradicionalnih muzičkih stilova, koeficijent korelacije postao statistički veći $r=.66$. Proporcija objašnjene varijance .43, sa promjenom od 39 %, a F-statistik pokazuje značajnu veza između ove grupe prediktora i kriterija. Na kontrolnim zadacima koeficijent multiple korelacije nije bio značajan, što je prikazano u Tabeli 10.

Tabela 10

Hijerarhijska regresija- inkrementalni doprinos muzičkih preferencija drugog stepena eksperimentalnim i kontrolnim zadacima

Eksperimentalni zadaci		Kontrolni zadaci					
Model		Beta	t	Sig	Beta	t	Sig
1	Unutrašnjajusmjerenost	-.09	-.35	.73	-.15	-.57	.58
	Vanjska usmjerenost	.15	.56	.58	.30	-1.12	.23
2	Unutrašnjajusmjerenost	.05	.23	.82	-.15	-.53	.64
	Vanjska usmjerenost	.36	1.49	.16	-.20	-.69	.50
	Tradicionalnižanr	.67	2.81	.02	.26	.90	.39
	Modernižanr	-.45	-1.92	.08	.07	.23	.82

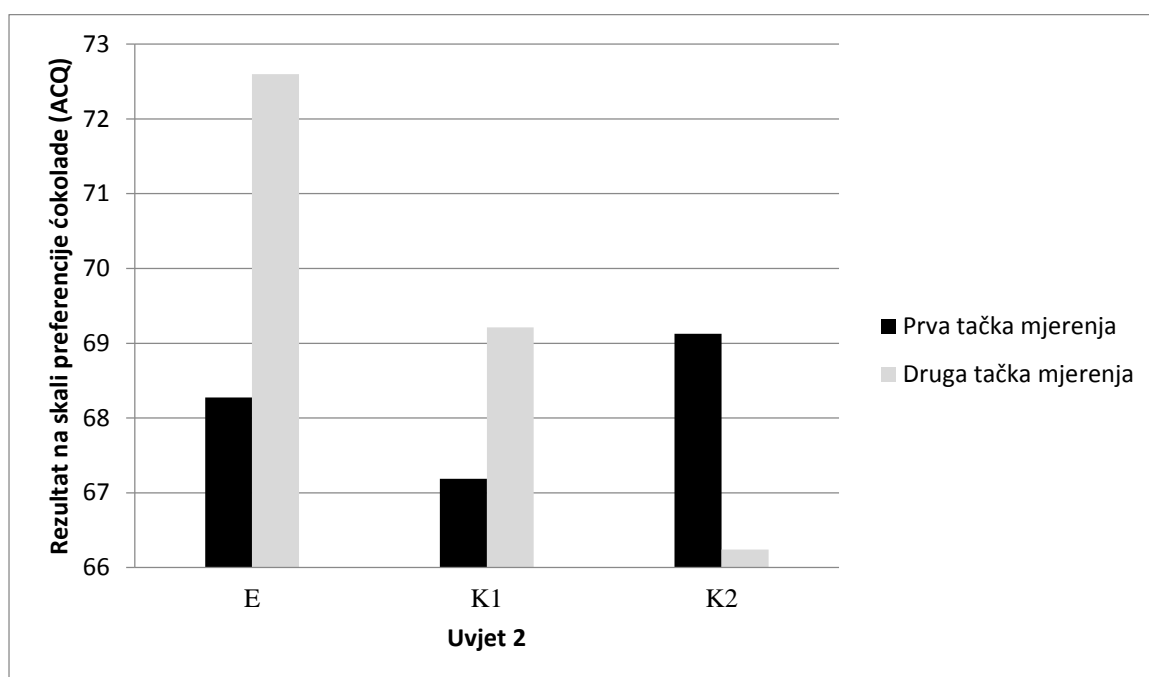
a. Zavisna varijabla: Ukupni skor na eksperimentalnim zadacima za indirektnu mjere konformizma
Ukupni skor na kontrolnim zadacima na indirektnu mjere konformizma.

U Tabeli 10 prikazani su standardizovani beta ponderi prediktora, te vidimo da je tradicionalni muzički stil značajan prediktor konformističkog ponašanja. S druge strane, moderni muzički stil sa negativnim prefiksom i graničnom vrijednošću značajnosti, govori nam da su osobe koje slušaju moderniji zvuk manje sklone konformističkom djelovanju. Na kontrolnim zadacima indirektnu mjere konformizma nije bilo značajnih rezultata.

4.2.5. Efekat muzičke preferencije na poslušnost

U ovom dijelu primjenom 3 (uvjet) x 2 (vrijeme) faktorijalnog ANOVA nacrtu ispitivana je razlika u stavovima prema čokoladi, s obzirom na preferenciju muzičkog stila i s obzirom na vremensku tačku mjerenja. Uvjet preferiranja muzičkog stila je bio faktor variranja između grupa (izlaganje tradicionalnom stilu vs. neutralni kontrolni uvjeti), a vremenski period (t1 i t2) faktor variranja unutar grupa kojim su bili izloženi svi ispitanici. ANOVA je pokazala da nema statistički značajne razlike između eksperimentalne grupe (E) i dvije kontrolne grupe (K1 i K) u preferenciji čokolade $F(2, 110)=.055$; $p=.95$; $E(M=69.78, SD=4.05)$; $K1(M=68.30, SD=3.86)$; $K(M=68.18, SD=3.03)$. Rezultati su prikazani i na Slici 1. U prvoj tački mjerenja utvrđeno je da nema statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolnih grupa u preferencije čokolade.

Takođe se značajnim nije pokazao ni glavni efekat vremena t_1 ($M=68.35, SD=2.22$), t_2 ($M=69.16, SD=2.29$), kao ni interakcija uvjet x vrijeme (Slika 1). Iako efekti nisu dostigli prag značajnosti, ispitanici eksperimentalne grupe i kontrolne grupe (formirane unutar eksperimentalne) tendirali su pozitivnijem stavu prema čokoladi nakon što su izloženi manipulaciji tradicionalnim muzičkim stilom drugoj vremenskoj tački, dok su ispitanici kontrolne grupe tendirali nižem stepenu preferencije prema čokoladi kao nezavisnom stavskom objektu u drugoj tački mjerenja u odnosu na prvu (Slika 1).

Slika 1. Preferencija čokolade u funkciji uvjeta i vremena

4.2.6. Efekat funkcije vremena

Kada je riječ o promjenama u funkciji vremena, očekivali smo da neće biti promjena stava ispitanika kontrolne grupe u funkciji vremena, dok je u eksperimentalnoj grupi očekivana promjena stava u drugom mjerenju prema indukovanoj grupnoj preferenciji. Na Slici 1 vidimo da je eksperimentalna grupa pokazala pozitivne promjene u stavovima u drugoj tački mjerenja, dok su se stavovi kontrolne grupe promijenili u negativnijem smjeru u odnosu na prvu tačku mjerenja.

5. DISKUSIJA

Iako dobiveni rezultati nisu bili značajni u skladu sa predviđanjima, te nisu potvrdili sve naše pretpostavke, ipak postoje indicije koje idu u prilog glavnoj hipotezi da su muzičke preference odrednice konformističkog ponašanja, bez obzira na dispozicijske tendencije osobe da se konformiše. S tim u vezi, pokazalo se da osobe koje slušaju buntovnički stil koji obuhvata ex yu, pop rock i rock nisu sklone konformističkom ponašanju, dok su osobe koje više slušaju konvencionalno-tradicionalni stil, koji je saturiran muzikom kao što je duhovna, crkvena, ilahije, folklor, etno, sevdalinka te šansone više sklone konformističkom ponašanju, a tome u prilog idu rezultati na matematičkim zadacima kao indirektnoj mjeri konformizma. Konvencionalno-ritmični stil, koji čine zabavna, pop, turbofolk i narodna muzika, te instrumentalno-alternativni stil koji je saturiran muzikom kao što je jazz, funk, reggae-dub, metal, rap i hip hop, suprotno očekivanjima, nisu pokazali značajne korelacije sa matematičkim zadacima.

Nadalje, kada je riječ o povezanosti muzičkih preferencija i dispozicijskih mjera konformizma, značajne korelacije pokazale su se između instrumentalno-alternativnog stila i usmjerenosti ispitanika na samog sebe, te između konvencionalno-tradicionalnog stila i samousmjerenosti. Bonneville-Roussy i Rust (2018) su također ispitali u kojoj mjeri je dispozicijski konformizam povezan sa muzičkim preferencijama i došli do nalaza da je Intezivni muzički stil negativno povezan sa dispozicijskim sklonostima ka konformizmu, dok je potreba za jedinstvenošću (jedan od parametara za dispozicijske sklonosti koji su koristili) pozitivno koleirala sa žanrom klasične muzike, koji u našoj obuhvata konvencionalno-tradicionalni stil. Ovi rezultati potvrđuju da je interpersonalna sklonost ka konformizmu važna u usvajanju različitih muzičkih preferencija (Bonneville-Roussy i Rust, 2018).

Drugom smo hipotezom pretpostavili da će dispozicioni konformizam biti pozitivan prediktor konformističkog ponašanja, na način da će ispitanici koji su više usmjereni na druge pokazivati veći skor na zadacima konformizma. Dodatno smo očekivali da će muzičke preferencije takođe biti značajni prediktori konformizma, nezavisno od konformističkih tendencija ličnosti i da će objasniti dodatni udio varijance konformizma. Rezultati su pokazali da dispozicioni konformizam nije značajan prediktor konformističkog ponašanja. Na nedetektovanje efekta u regresijskoj analizi koja je osjetljiva na veličinu uzorka, utjecala je tehnička greška prilikom prikupljanja podataka, zbog koje su izgubljeni

podaci za ovu mjeru za ispitanike iz eksperimentalne grupe. Nasuprot tome, dodavanjem muzičkih preferencija u drugom bloku mjerenja, iako na granici značajnosti, stepen objašnjene varijance rezultata postignutihna eksperimentalnim matematičkim zadacima indirektna mjera konformizma se značajno povećao, što upućuje na to da bi muzičke preferencije trebalo razmatrati kao važnu determinantu konformističkog ponašanja. Upotrebom seta sa manjim brojem varijabli (moderni vs. tradicionalni žanr) u okviru muzičkih stilova, proporcija objašnjene varijanse konformizma bila je statistički značajno veća, što je potvrdilo vezu između muzičkih preferencija i konformizma u još minimalnijim uslovima.

U trećoj hipotezi smo ispitivali djelovanje grupnog identiteta na osnovu muzičkog žanra, te očekivali da neće biti statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe u stavovima prema nezavisnom objektu prije indukcije grupnog identiteta na osnovu muzičke preferencije, ali da se očekuje razlika poslije indukcije u smjeru grupne preferencije. U prvoj tački mjerenja nije bilo razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe. U drugoj tački mjerenja, iako efekti nisu dostigli prag značajnosti, ispitanici eksperimentalne grupe i kontrolne grupe (formirane unutar eksperimentalne) tendirali su pozitivnijem stavu prema čokoladi kao nezavisnom stavskom objektu, nakon što su izloženi manipulaciji tradicionalnim muzičkim stilom u drugoj vremenskoj tački, dok su ispitanici kontrolne grupe tendirali nižem stepenu preferencije prema čokoladi kao nezavisnom stavskom objektu u drugoj tački mjerenja u odnosu na prvu.

Ovi rezultati se djelimično nadovezuju na pretpostavke četvrte hipoteze, gdje smo očekivali da neće doći do promjene stava ispitanika kontrolne grupe u funkciji vremena, dok smo u eksperimentalnoj grupi očekivali promjenu stava u drugom mjerenju prema indukovanoj grupnoj preferenciji. Rezultati su pokazali da su se promjene desile i u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi u funkciji vremena, te da je kontrolna grupa pokazala niže stope preferencije u drugoj fazi mjerenja. Ovakvi rezultati su ustvari suprotni očekivanjima, jer je pretpostavljeno da će indukcija muzičkog identiteta na osnovu tradicionalnog žanra koji preferira kontrolna grupa, doći do niže preferencije čokolade u eksperimentalnoj grupi, u odnosu na obje kontrolne grupe. Ukoliko bi u jednoj od kontrolnih grupa došlo do neočekivane promjene, takav ishod bi bilo moguće pripisati djelovanju konfundirajućih varijabli koje u kvaziekperimentalnom nacrtu nisu iskontrolisane. Iako same tendencije rezultata ne bilježe statistički značajan efekat, zanimljivi su potencijalni faktori koji su mogli rezultate usmjeriti suprotno očekivanjima.

Prvo, čokolada kao insentiv je vrsta poslastice koju preferira veći broj ljudi, tako da indukcija grupnog identiteta na osnovu muzičkog žanra nije nužno morala utjecati na preferenciju čokolade, prema kojoj bi stav mogao ostati otporan pod pritiscima salijentnosti grupnog identiteta. Stoga su preporuke za buduća istraživanja da se u zavisnoj varijabli ispituje stav prema neutralnijem objektu ili prema objektu koji bi više bio povezan za muzičkim žanrom (npr. stilovi odijevanja). U tu svrhu, preporučljivo bi bilo sprovesti pilot studije u kojima bi se ispitivala pretest preferencija prema stavskim objektima koji bi bili korišteni u studiji. Drugo, u semantičkom primingu čokoladom naveden je niz poslastica, što je moglo raspodijeliti pažnju ispitanika, ili fokusirati je na samo jednu koju (ne)preferiraju među ponuđenim, te je to mogao biti dodatni razlog izostanka identifikacije sa indukovanom grupom.

U narednim studijama bi takođe bilo potrebno uraditi pretest potencijalnih scenarija koji bi odgovarali takođe pretestiranom stavskom objektu, što je u ovoj studiji izostalo, zbog objektivnih ograničenja izazvanih pandemijom COVID-19 i zbog dodatnih metodoloških teškoća, koje su, usljed pandemije, usmjeravale tok studije. Uzimajući u obzir sprovođenje istraživanja, pri konstrukciji istraživačkog nacrtu vodili smo se postavkom i rezultatima prikazanim u studiji Inglefield(1972) u kojoj je ispitivano na koji način muzički stilovi doprinose konformističkom ponašanju kod adolescenata. Kako smo ranije naveli, pokazalo se da se adolescenti, kada su u prisustvu vršnjačkih vođa, značajno konformiraju u skladu sa svojim muzičkim preferencijama, te da su oni koji su zavisni od drugih više skloni konformizmu. U studiji Bauer i Ferwerda (2020) tri decenije kasnije, takođe su ispitivani konformizam i muzičke preferencije, odnosno u kojoj mjeri se ispitanici u online uslovima konformišu muzičkim listama druge grupe.

Koristeći se "sistemom preporuka" (engl. Recommender systems) u online eksperimentu ispitanici su u grupama od petoro morali izraditi listu pjesama. Svaka pjesma je na playlistu dodana samo u slučaju jednoglasne odluke. Nakon što su vidjeli ocjene ostalih članova grupe, ispitanici su imali priliku revidirati svoj odgovor. Rezultati su ukazali na različite forme konformističkog ponašanja za izvorno omiljene pjesme u odnosu na one koje se im se ne sviđaju. Za omiljene pjesme, jedna negativna ocjena drugog člana grupe bila je dovoljna da potakne ispitanike da ne prihvate pjesmu, dok je za pjesme koje im se izvorno nisu sviđale, bila potrebna većina pozitivnih prosudbi kako bi se ispitanici naveli da promijene svoj glas.

Autori navode da je potencijalno objašnjenje ovih rezultata slaba preferencija određene pjesme. Usporedimo li to sa našim rezultatima, vidimo da je eksperimentalna grupa, usljed izlaganja manipulaciji, u protoku vremena pokazala blage tendencije ka višem preferiranju čokolade, dok je kontrolna grupa manje preferirala čokoladu u drugoj fazi, iako efekat nije bio statistički značajan. Čini se da je postojala neznčajna tendencija promjene stava prema čokoladi, ali u smjeru suprotnom od očekivanog. Pored već pomenutih konfundirajućih varijabli koje su mogle uticati na ovakav ishod, još jedno moguće objašnjenje za promjene, i u eksperimentalnoj i kontrolnoj grupi, možemo pronaći u pretpostavkama Dinamičke teorije formiranja preferencija (Bernheim, Braghieri, Martínez-Marquina i Zuckerman, 2021), prema kojoj ljudi usvajaju određene poglede koji oblikuju njihove sudove o vlastitim iskustvima. Najnoviji aspekt ovog okvira ističe ulogu osobine koju nazivamo fleksibilnost razmišljanja. U okruženjima sa promjenjivim preferencama ljudi mogu procijeniti buduće ishode, ili prema svom trenutnom svjetonazoru, ili prema svjetonazoru koji očekuju da će imati kada ishodi budu vidljivi. Fleksibilnost razmišljanja se ogleda u dodjeljivanju relativne težine sadašnjoj i budućoj perspektivi.

Drugim riječima, moguće je da je manipulacija kojoj su u momentu bili izloženi ispitanici u eksperimentalnim uslovima dovela do fleksibilnosti u razmišljanju u jednom smjeru, dok su na kontrolnu grupu mogli djelovati neki drugi faktori, poput raspoloženja, okruženja, zdravstvenog statusa i sl. Treba uzeti u obzir da je istraživanje sprovedeno u vrijeme pandemije COVID-19, kada je preferencija prema hrani, usljed izolacije, mogla biti izmijenjena. Takođe, obrazovni sistem se "preselio" u online okruženje. Studenti su bili izloženi velikom broju online upitnika koji su popunjavali za bodovni procenat računat u završnoj ocjeni, što je moglo izazvati zasićenje, te u konačnici i odustajanje od učešća. Nadalje, druga faza za eksperimentalnu grupu provedena je u zimskom semestru 2020/2021, što je dodatno utjecalo na rezultate. Prvobitno planirana verzija matematičkih zadataka nije mogla biti sprovedena u online uslovima.

Kako je pomenuto, alternativni prikazani zadaci nisu pretestirani. Moguće je da zadaci, naročito oni za kritične tačke nisu bili dovoljno teški ili je vrijeme od 10 minuta koje je bilo predviđeno za izradu, (u isto vrijeme i oblik kontrole u uvjetima) omogućilo ispitanicima da pronađu rezultate na Internetu. Pored toga, iako zabilježene razlike jesu zanimljive i otvaraju mogućnost postavljanju alternativnih hipoteza za dalje replikacije u

standardnim uslovima, razlike u ovoj studiji nisu bile statistički značajne, što onemogućuje izvođenje preciznijih zaključaka.

Uprkos teškoćama sa kojima smo se susretali, ova studija može poslužiti kao polazna tačka za nova istraživanja, kako u oblasti socijalne psihologije, tako i u muzičkoj domeni. Potvrdila je da su konformizam i muzičke preferencije u korelaciji, ali bi dalje bilo zanimljivo ispitivati mehanizme (npr., referentne grupe) putem kojih slušanje muzike djeluje na konformisanje. Smatramo da bi bolji uslovi za sprovedbu doveli do prihvatljivijih rezultata.

Glavna preporuka za buduća istraživanja bila bi da se studija sprovede uživo, umjesto online, te sa manjim vremenskim razlikama među mjerama, kako bi se postigao veći stepen kontrole. Pored toga bi bilo važno pretestirati odabir stavskog objekta u zavisnoj varijabli, te zadatke konformizma prema studiji Tong i sur. (2008). Uz to, čini se da mjera dispozicijskog konformizma korištena u ovoj studiji ne obuhvata tendenciju konformiranja stavovima drugih, već je prvenstveno orijentirana na solitarnu naspram grupne preferencije aktivnosti, što može biti konfundirano i sa bazičnim crtama ličnosti. Iz tog razloga bi bilo važno uzeti u obzir alternativne mjere dispozicijskog konformizma. Kako je ovo istraživanje sprovedeno većinom na ispitanicima ženskog spola, preporučljivo bi bilo studiju replicirati i na ispitanicima muškog spola, te uključiti spol kao varijablu relevantnu za konformističko ponašanje.

6. ZAKLJUČAK

Obzirom da se u ovoj studiji radi o kvaziekperimentalnom nacrtu, u okviru kojeg su korištene korelacije i regresije, ne možemo govoriti o uzročno-posljedičnom odnosu. Možemo reći da postoji povezanost između muzičkih preferencija i konformizma, te da postoji tendencija da muzičke preference, nezavisno od dispozicijskih mjera konformizma, objašnjavaju značajan dio varijance rezultata na indirektnim mjerama konformizma, ali da, zbog osipanja uzorka, veći korelacioni efekti nisu bili statistički značajni.

Konkretno, uzimajući u obzir postavljene hipoteze, moguće je izvesti sljedeće zaključke:

1. Buntovnički međunarodni stil je negativno, dok je konvencionalno-tradicionalni regionalni stil pozitivno povezan sa eksperimentalnim zadacima konformizma, a nijedan muzički žanr, niti međunarodni, niti regionalni, ne korelira sa eksperimentalnim zadacima konformizma.
2. Dispozicioni konformizam ne doprinosi statistički značajno objašnjenju konformizma, bilo na eksperimentalnim ili kontrolnim zadacima konformizma, dok na nivou pojedinačnih muzičkih stilova, samo međunarodno-refleksivni stil pozitivno predviđa konformističko ponašanje na eksperimentalnim zadacima, iako promjena inkrementa varijance nije statistički značajna. Na nivou faktora drugog reda, muzički žanrovi objašnjavaju značajno dodatni udio varijance samo eksperimentalnih zadataka konformizma i to preko pozitivne korelacije između tradicionalnog žanra i eksperimentalnih zadataka i granične negativne korelacije modernog žanra i eksperimentalnih zadataka konformizma.
3. Između eksperimentalne i kontrolne grupe nije bilo statistički značajne razlike u stavu prema čokoladi u pretestu prije indukcije grupnog identiteta. Nakon indukcije grupne norme, suprotno očekivanjima, došlo je do povećane preferencije čokolade u eksperimentalnoj, a smanjene u kontrolnim grupama, suprotno od pripadne grupne norme, ali efekti nisu bili statistički značajni.
4. Između eksperimentalne i kontrolnih grupa nije bilo značajne razlike u stavu prema čokoladi ni u drugoj tački mjerenja.

7. LITERATURA

1. Amir, T. (1984). The Asch conformity effect: A study in Kuwait. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, *12*(2), 187-190. doi:10.2224/sbp.1984.12.2.187
2. Aronson, E., Wilson, T.D. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
3. Asch, S. E. (1955). Opinions and social pressure. *Scientific American*, *11*, 31-35.
4. Bauer, C., & Ferwerda, B. (2020, April). Conformity behavior in group playlist creation. In *Extended Abstracts of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-10).
5. Benton, D., Greenfield, K., & Morgan, M. (1998). The development of the attitudes to chocolate questionnaire. *Personality and Individual Differences*, *24*(4), 513-520.
6. Bernheim, B. D., Braghieri, L., Martínez-Marquina, A., & Zuckerman, D. (2021). A theory of chosen preferences. *American Economic Review*, *111*(2), 720-54.
7. Bond, R., & Smith, P. B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952b, 1956) line judgment task. *Psychological bulletin*, *119*(1), 111.
8. Bonneville-Roussy, A., & Rust, J. (2018). Age trends in musical preferences in adulthood: 2. Sources of social influences as determinants of preferences. *Musicae Scientiae*, *22*(2), 175-195.
9. Brown, R. (2000). Social Identity Theory: Past achievements, current problems, and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, *30*(6), 745-778.
10. Butković, A., Vukasović, T., i Bratko, D. (2010). *Ličnost i glazbene preferencije*. Motovun: FF press.
11. Castelli, L., Vanzetto, K., Sherman, S. J., & Arcuri, L. (2001). The explicit and implicit perception of ingroup members who use stereotypes: blatant rejection but subtle conformity. *Journal of Experimental Social Psychology*, *37*, 419-426.
12. Chen, M. J., Miller, B. A., Grube, J. W., & Waiters, E. D. (2006). Music, substance use, and aggression. *Journal of Studies on Alcohol*, *6*, 373-381.

13. Christenson, P., Roberts, D. F., & Bjork, N. (2012). Booze, drugs, and pop music: Trends in substance portrayals in the Billboard top 100: 1968–2008. *Substance Use and Misuse*, *47*, 121–129.
14. Clark, S.S., & Giacomantonio, S.G.(2015). Toward predicting prosocial behavior: Music preference and empathy differences between adolescents and adults. *Empirical Musicology Review*, *10*(1-2), 50-65.
15. Engels, R. C. M. E., Slettenhaar, G., ter Bogt, T., & Scholte, R. H. J. (2011). Effects of alcohol references in music on alcohol consumption in public drinking places. *The American Journal on Addictions*, *20*, 530–534.
16. Gardikiotis, A., & Baltzis, A. (2012). 'Rock music for myself and justice to the world!': Musical identity, values, and music preferences. *Psychology of Music*, *40*(2), 143-163.
17. Goldstein, N. J., Cialdini, R. B., & Griskevicius, V. (2008). A room with a viewpoint: using social norms to motivate environmental conservation in hotels. *Journal of Consumer Research*, *35*, 472–482.
18. Hanayama, A., & Mori, K. (2011). Conformity of six-year-old children in the Asch experiment without using confederates. *Psychology*, *2*(7), 661-664.
19. Harakeh, Z., & Bogt, T. F. M. T. (2018). The Effect of Rap/Hip-Hop Music on Young Adult Smoking: An Experimental Study. *Substance Use & Misuse*, *53*(11), 1819–1825. doi:10.1080/10826084.2018.1436565
20. Hewstone, M i Stroebe, W. (2001). *Socijalna psihologija: europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Inglefield, H. G. (1972). Conformity behavior reflected in the musical preference of adolescents. *Contributions to Music Education*, 56-67.
22. Kassirjian, W.M. (1962). A study of Riesman's theory of social character. *Sociometry*, 213-230.
23. Koledin, G. D. (2010). Konformizam i stavovi studenata prema kvalitetu visokogobrazovanja. *Nauka i politika*, 727.
24. Kundu, P., & Cummins, D. D. (2013). Morality and conformity: The Asch paradigm applied to moral decisions. *Social Influence*, *8*(4), 268-279.
25. LeBlanc, A. (1982). An Interactive Theory of Music Preference. *Journal of Music Therapy*, *19*(1), 28–45. doi:10.1093/jmt/19.1.28
26. Lončar, E. (2013). Povezanost ekstraverzije s glazbenim preferencijama. Diplomski rad. Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Zagreb.

27. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
28. Mori, K., & Arai, M. (2010). No need to fake it: Reproduction of the Asch experiment without confederates. *International Journal of Psychology, 45*(5), 390–397. doi:10.1080/00207591003774485
29. Neto, F. (1995). Conformity and Independence revisited. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 23*(3), 217–222. doi:10.2224/sbp.1995.23.3.217
30. North, A. C., & Hargreaves, D. J. (1999). Music and adolescent identity. *Music Education Research, 1*, 75–92.
31. Oberle, C. D., & Garcia, J. A. (2015). Predicting alcohol, cigarette, and marijuana use from preferential music consumption. *Journal of drug education, 45*(2), 113–125.
32. Primack, B. A., Land, S. R., & Fine, M. J. (2008). Adolescent smoking and volume of exposure to various forms of media. *Public Health, 122*(4), 379–389.
33. Ramani, M. (2011). Povezanost osobinal ičnosti i muzičkih preferencija. Neobjavljeni dodiplomski rad. *Odsjek za psihologiju. Filozofski fakultet Sarajevo*.
34. Rentfrow, P. J. (2012). The Role of Music in Everyday Life: Current Directions in the Social Psychology of Music. *Social and Personality Psychology Compass, 6*(5), 402–416.
35. Rentfrow, P. J., & Gosling, S. D. (2003). The do re mi's of everyday life: The structure and personality correlates of music preferences. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 1236–1256
36. Schubert, E., Hargreaves, D. J., & North, A. C. (2014). A dynamically minimalist cognitive explanation of musical preference: is familiarity everything? *Frontiers in psychology, 5*, 38.
37. Stallen, M., Smidts, A., & Sanfey, A. (2013). Peer influence: neural mechanisms underlying in-group conformity. *Frontiers in human neuroscience, 7*, 50.
38. Tajfel, H., & Turner, J. C. (2018). An integrative theory of intergroup conflict. 1979. *The Social Psychology of Intergroup Relations, Monterey, CA: Brooks/Cole*, 33–47.
39. Tong, E. M., Tan, C. R., Latheef, N. A., Selamat, M. F., & Tan, D. K. (2008). Conformity: moods matter. *European Journal of Social Psychology, 38*(4), 601–611.

40. Trepte, S., & Loy, L. S. (2017). Social Identity Theory and Self-Categorization Theory. *The international encyclopedia of media effects*, 1-13.
41. Ušto, M., Drače, S., & Hadžiahmetović, N. (2019). Replication of the "Asch Effect" in Bosnia and Herzegovina: Evidence for the Moderating Role of Group Similarity in Conformity. *Psychological Topics*, 28(3), 589-599.
42. Van Gucht, D., Soetens, B., Raes, F., & Griffith, J. W. (2014). The attitudes to chocolate questionnaire. Psychometric properties and relationship with consumption, dieting, disinhibition and thought suppression. *Appetite*, 76, 137-143.
43. Wangensteen, S., Johansson, I. S., & Nordström, G. (2015). Nurse Competence Scale—psychometric testing in a Norwegian context. *Nurse education in practice*, 15(1), 22-29.

Internet izvori:

1. Allocate monster softwer(<https://allocate.monster/HHWZYHRW>)

8. PRILOG

Baterija upitnika I faza

OBAVIJEŠTENI PRISTANAK

Pred Vama je istraživanje koje ima za cilj da ispita odnos životnog stila studenata i navika u ishrani. S tim u vezi, ovo istraživanje će se provoditi u nekoliko faza, kako bi se upratile hranidbene navike, te nam je zbog toga potrebno da nam date svoje lične podatke kako bismo mogli povezati dobivene rezultate iz svih faza. Predviđeno je da istraživanje traje 15 minuta po osobi. Podaci prikupljeni istraživanjem bit će korišteni isključivo u naučne svrhe i nikakvi lični podaci o učesnicima neće biti otkriveni.

Napominjemo da je učestvovanje u istraživanju dobrovoljno. Iako učešće u istraživanju podrazumijeva da će učesnici dobiti dodatne bodove na aktivnost u nastavi, možete u bilo kojem trenutku odustati od učestvovanja u istraživanju.

Istraživanje provodi studentica Ajla Ademović u okviru svog master rada, pod mentorstvom Doc.dr. Nine Hadžiahmetović na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek za psihologiju. Za sve dodatne informacije možete se obratiti putem maila: ajlaademovic783@gmail.com, n.hadziahmetovic@gmail.com, ili u ličnim konsultacijama. Istraživači se obavezuju da će, po završetku istraživanja I nakon provedenih analiza, prezentovati rezultate učesnicima na nivou grupe.

Hvala Vam na učešću!

Sarajevo, decembar, 2019.

Učesnik: _____

Poštovani,

Pred Vama se nalazi nekoliko skala koje je potrebno da popunite. Molimo Vas da na svako pitanje odgovorite iskreno, te da zaokružite / ostavite odgovor koji se najviše odnosi na Vas. U upitniku nema tačnih i netačnih odgovora. Svi Vaši odgovori, kao i lični podaci bit će korišteni isključivo za potrebe istraživačkog rada.

Hvala Vam na izdvojenom vremenu

Spol (zaokružite): M Ž Ime i prezime: _____

Dob: _____ Studijska godina: _____

1. Da li ste ranije bili na dijeti?

- a) Da
- b) Ne

2. Da li ste u ovom momentu na nekoj vrsti dijetе ?

- a) Da
 - b) Ne
 - c) Ako DA, na kojoj?
- _____

3. Koliko često jedete tokom dana ?

4. Koliko često tokom sedmice konzumirate čokoladu?

5. Kakav biste opisali svoj životni stil ?

ACQ

Pred Vama se nalazi 24 tvrdnje o konzumiranju čokolade. Molimo Vas da na svako pitanje odgovorite iskreno, te da zaokružite odgovor koji se najviše odnosi na Vas. U upitniku nema tačnih i netačnih odgovora. Vaš stav iskazujete zaokruživanjem samo jednog od ponuđenih odgovora.

1.	Jedem čokoladu da bi me razveselila kad sam neraspoložen/a.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Moja želja za čokoladom često je neodoljiva.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Osjećam se neprivlačno nakon što sam jeo/la čokoladu.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Često mi je muka nakon što jedem čokoladu.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Jedem čokoladu kao nagradu kad mi sve ide dobro	1	2	3	4	5	6	7
6.	Često sam na jednoj ili drugoj vrsti dijete.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Pomisao na čokoladu često me odvraća od onoga što radim.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Obično poželim čokoladu tokom popodneva.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Smatram da je čokolada bogata masnoćama i da ima lošu hranjivu vrijednost.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Nakon konzumiranja čokolade često poželim da je nisam jeo/la.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Osjećam se krivim nakon konzumiranja čokolade.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Čokoladu jedem samo kad sam gladan/a.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Čokolada mi često "zavodi" um.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Osjećam se nezdravo nakon što sam jeo/la čokoladu.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Uvijek gledam kalorijsku vrijednost čokoladnog zalogaja prije nego što ga pojedem.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Ako se oduprem iskušenju da jedem čokoladu, osjećam da imam više kontrole nad svojim životom.	1	2	3	4	5	6	7

17.	Ništa drugo osim čokolade neće zadovoljiti moje žudnje za čokoladom	1	2	3	4	5	6	7
18.	Čak i kad zapravo ne želim čokoladu, često ću je jesti.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Jedem čokoladu da bih podigao/la razinu energije kada vježbam.	1	2	3	4	5	6	7
20.	Zimi jedem više čokolade kad je hladnije.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Često odem u prodavnicu po nešto drugo i kupim čokoladu.	1	2	3	4	5	6	7
22.	Osjećam se depresivno i nezadovoljno životom nakon konzumiranja čokolade.	1	2	3	4	5	6	7
23.	Često jedem čokoladu kad mi je dosadno.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Volim se prepustiti uživanju u čokoladi.	1	2	3	4	5	6	7

1-U potpunosti se ne slažem, 2- Djelomično se ne slažem, 3- Ne slažem se, 4- Nit se slažem nit se

ne slažem, 5-Djelomično se slažem, 6-Slažem se, 7-U potpunosti se slažem

SGP

Pred Vama se nalazi niz parova pridjeva. Molimo Vas da na svakom paru pridjeva procijenite navedene glazbene/muzičke stilove s obzirom na to kako ih Vi doživljavate. Molimo Vas da to napravite na način da u tablicu ispod pojedinog para pridjeva upišete Vaš brojčani odgovor, npr. ako je Vaša procjena na dimenziji mračno-svijetlo za klasičnu glazbu 2, onda ćete u stupac mračno-svijetlo za klasičnu glazbu upisati broj 2 i tako za sve ostale parove pridjeva.

1 2 3 4 5 6 7

mračnosvijetlo

	Međunarodniglazbenistilovi	mračno-svijetlo	tvrdomekano	hladnotoplo	teško-lagano	slabojako
1.	Klasična					
2.	jazz (Miles Davis, Ella Fitzgerald, Louis Armstrong)					
3.	blues (BB King, Eric Clapton, Muddy Waters)					

4.	alternativni rock (Nirvana, Radiohead, The Cure, The Smiths, Velvet Underground)					
5.	rock (The Beatles, Rolling Stones, Led Zeppelin, Red Hot Chili Peppers)					
6.	metal (Iron Maiden, Metallica, Helloween, Marduk)					
7.	punk (Sex Pistoles, Green Day, Dead Kennedys)					
8.	country (Johnny Cash, Dolly Parton, Shania Twain)					
9.	pop (Madonna, Michael Jackson, Lady Gaga, Phil Collins)					
10.	religiozna (gospel, gregorijanika)					
11.	svjetskaetnoglazba (Enya, Edith Piaf, Amalia Rodrigues, Gypsy Kings, Femi Kuti)					
12.	glazbaizfilmova (soundtrack)					
13.	rap/hip-hop (Eminem, Jay-Z, Lil' Kim, Wu-Tang Clan)					
14.	soul/funk (James Brown, Alicia Keys, Jamiroquai, Aretha Franklin)					
15.	r'n'b (Beyonce, Rihanna, Black Eyed Peas, Usher)					
16.	elektronička/dance (Kraftwerk, Prodigy, Depeche Mode, Moby, Pendulum)					
17.	latino (Shakira, Ricky Martin, Enrique Iglesias, Julio Iglesias)					
18.	reggae/ska/dub (Bob Marley, Ska-P, Asian Dub Foundation)					
	Regionalniglazbenistilovi	mračno-svijetlo	tvrdomekano	hladnotoplo	teško-lagano	slabojako
19.	rock (Haustor, Hladno Pivo, Let 3, Letuštuke, Zabranjenopušenje, ĐorđeBalašević)					
20.	ex-yu (Azra, BijeloDugme, Bajaga, EKV)					
21.	pop-rock (ParniValjak, Ramirez, CrvenaJabuka, Tifa, Regina)					
22.	pop (Tony Cetinski, Massimo, Nina Badrić,					

	Erato, TošeProeski)					
23.	zabavna (Magazin, Kemal Monteno, Hari Mata Hari, ŽeljkoJoksimović, Dino Merlin)					
24.	rap/hip-hop (Elemental, Edo Maajka, Tram 11, Marčelo)					
25.	funk (Dino Dvornik, Soul Fingers)					
26.	dance(Colonia, ET, Karma, Luna)					
27.	folklor/etno/sevdalinke					
28.	šansone (Ivo Robić, ArsenDedić, Tereza Kesovija, Leo Martin)					
29.	jazz (Matija Dedić, BoškoPetrović, JosipaLisac)					
30.	reggae/dub (Stillness, Dubioza Kolektiv, Defence)					
31.	metal (Kontra, Osvajači, Zona isključenja)					
32.	duhovna/crkvena/ilahije					
33.	narodna (HalidBešlić, HarisDžinović, Toma Zdravković)					
34.	turbo-folk (Ceca, Seka Aleksić, Mile Kitić)					

Hvala Vam na učešću !

Prilog 2

Modificirani matematički zadaci (Indirektna mjera konformizma)

1. $150\% = ?$

- a) $3/5$
- b) $3/2$**
- c) $1/2$
- d) $1/4$

2. $48 : 8(14-8) =$

- a) 36**
- b) 1
- c) 48
- d) 0

3. 3. Na polici se nalazi šest svezaka "Opće enciklopedije", poredanih s lijeva u desno, jedan do drugog. Svaki svezak ima 515 stranica ne računajući korice? Koliko stranica ima između 313. stranice drugog sveska i 127. stranice petog sveska?
- a) 1340
 - b) 1370
 - c) **1360**
 - d) 1330
4. Najviša ikad izmjerena temperatura zraka na Zemlji zabilježena je u Libiji 13.9.1922. i iznosila je $57.8\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $136\text{ }^{\circ}\text{F}$. Najniža je izmjerena na Antarktiku (Vostok Station) 12.1.1983., kada je termometar pokazivao $-89.2\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $-128.6\text{ }^{\circ}\text{F}$. Kolika je razlika između najniže i najviše temperature ikad izmjerene na Zemlji?
- a) $-32\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $7.4\text{ }^{\circ}\text{F}$
 - b) **$147\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $136\text{ }^{\circ}\text{F}$**
 - c) $150\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $140\text{ }^{\circ}\text{F}$
 - d) $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ ili $7.2\text{ }^{\circ}\text{F}$
5. Koliko iznosi kvadratni korijen broja 169?
- a) 17
 - b) 16
 - c) 14
 - d) **13**
6. Prodavač je prodao duplo više krušaka poslije podne nego ujutru. Ako je tog dana prodao 360 kilograma krušaka, koliko kilograma je prodao ujutru a koliko poslije podne?
- a. 110 ujutro i 200 poslije podne.
 - b. **120 ujutro i 240 poslije podne**
 - c. 140 ujutro i 200 poslije podne
 - d. 160 ujutro i 200 poslije podne.

Prilog 3

IOS

Poštovani,

Molimo Vas da pažljivo pročitate uputu koja slijedi, kako bi Vam bilo jasnije šta trebate uraditi.

U nastavku će Vam biti navedeni brojni kontravezni navodi ili pitanja sa dva alternativna odgovora(a i b). Na svako pitanje odgovorite u skladu sa svojim viđenjima ponuđenih situacija. **Za svako pitanje odaberite samo jednu alternativu.** Neke Vam se alternative mogu učiniti jednako atraktivnim ili neprivlačnim. Neke Vam se alteranative mogu učiniti

jedanko atraktivnim ili neprivlačnim. Ipak, pokušajte odabrati alternativu koja je za Vas više prihvatljiva.

Ako se maksimalno slažete sa alternativom a) ili b), označite dvije zvjezdice a na drugoj alternativu koju niste izabrali, ne označavajte ništa. Ako se slažete samo malo sa alternativom a) ili b) onda označite samo jednu zvjezdicu, a na drugoj alternativu ne označavajte ništa.

Nemojte praviti druge kombinacije brojeva osim jedne od četiri koje su Vam ponuđene. U ovom upitniku nema tačnih ili netačnih odgovora. Ne trošite previše vremena na pitanja i molimo Vas da ne izostavljate odgovore ni na jedno pitanje, čak i kad smatrate da je teško donjeti odluku.

Hvala Vam na izdvojenom vremenu.

1. Što se tiče zabave, osjećam se :
 - a) Veselije (kada je prisutno 25 ili više ljudi);
 - b) Ljepše kada sam u grupi sa manje ljudi (6 ili najviše 8).

2. Da imam više vremena:
 - a) Proveo /la bih više večeri kod kuće radeći stvari koje volim;
 - b) Češće bih izlazio/la sa prijateljima.

3. Da sam školovan/a za inženjera elektrotehnike i da mi se jako sviđa moj posao, u situaciji kad bi mi bilo ponuđeno napredovanje u administrativnu poziciju, ja bih:
 - a) Prihvatio/ la bih, jer to znači povišenje plate koja mi je potrebna;
 - b) Odbio/la bih jer mi se više ne bi pružila prilika da radim posao koji volim i za koji sam obučen/a, iako očajnički želim više novca.

4. Vjerujem da :
 - a) Je teško povući granicu između rada i zabave i zato ne treba ni pokušavati;
 - b) da je bolje odvojiti radne i socijalne aktivnosti.

5. Radije bih se pridružio/la
 - a) Političkoj stranci, društvenom klubu ili sličnim organizacijama;
 - b) Organizaciji koja je posvećena književnim naučnim ili drugim akademskim temama.

6. Bilo bi mi lakše prihvatiti za vođu grupe osobu koja je:
 - a) Izvanredna u onim aktivnostima koje su važane za grupu;
 - b) Prosječna u izvedbi grupnih zadataka, ali ima ugodnu ličnost/osobnost.

7. Volim čitati knjige o :
 - a) Običnim ljudima;
 - b) Sjajnim ljudima ili avanturistima.

8. Za fizičku aktivnost ili sport radije bih odabrao/la:
 - a) Softball, košarka, odbojka ili slične timske sportske aktivnosti;
 - b) Skijanje, planinarenje, jahanje vožnja biciklom ili slične individualne sportske aktivnosti.

9. Što se tiče posla, više bih uživao/la
 - a) onom u kojem se može pokazati svoje umijeće ili znanje;
 - b) onom u kojem se ostvaruje kontakt sa dosta različitih ljudi.

10. Vjerujem da :
 - a) je mogućnost sklapanja prijateljstva sama po sebi veliko postignuće;
 - b) se treba brinuti više o nečijim postignućima, a ne sklapanju prijateljstava.

11. Poželjnije je :
 - a) biti popularan i voljen od strane svih;
 - b) postati poznat u nekom području na nečijeg izbora.

12. Što se tiče odijevanja:
 - a) osjećao/la bih se upadljivo/a kad ne bih bio/la odjeven/a kao većina mojih prijatelja;
 - b) volim nositi odjeću koja naglašava moju individualnost i koju ne nose svi drugi.

13. Na temu društvenog života:
 - a) osoba bi trebala postaviti svoje vlastite standarde i onda živjeti u skladu s njima;
 - b) osoba treba biti oprezna da vodi život koji je u skladu sa preovladavajućim standardima kulture.

14. Smatrao /la bih neugodnim:
 - a) Kad bih bio/la uhvaćen/a da lijenčarim na poslu za koji sam plaćen/a;
 - b) gubitak kontrole nad svojim ponašanjem kad je prisutan određen broj ljudi.

15. Najviše poštujem osobu koja :
 - a) koja je obzirna prema drugima i važno joj je da dobro misle o njemu /njoj;
 - b) živi prema svojim idealima i načelima.

16. Dijete koje je u nekim razredima tokom školovanja imalo intelektualne teškoće:
 - a) treba ponoviti razred kako bi postigao bolji uspjeh kasnije;
 - b) treba se držati svoje starosne grupe, iako ima određene intelektualne teškoće.

17. U slobodno vrijeme:
 - a) želio/željela bih pročitati neku zanimljivu knjigu u svom domu;
 - b) radije bih bio/la sa grupom svojih prijatelja.

18. Imam:
 - a) veliki broj prijatelja koji mi, međutim, nisu baš intimni prijatelji;

- b) nekoliko, ali prilično intimnih prijatelja.
19. Kada nešto radim, najviše me zanima:
- "šta je u svemu tome dobro za mene" i koliko će trajati;
 - Kakav će utisak o meni imati drugi zbog toga što radim.
20. Kao slobodnu aktivnost, radije bih odabro/la:
- rezbarenje drveta, slikanje, skupljanje markica, fotografisanje ili slične aktivnosti;
 - remi ili slične kartaške igre ili grupne diskusije.
21. Osobu smatram najuspješnijom kada:
- može živjeti prema vlastitim standarima i idealima;
 - se može složiti i sa "najtežim" ljudima.
22. Jedna od najvažnijih stvari koju dijete treba naučiti je:
- saradnja;
 - samodisciplina.
23. Što se mene tiče:
- Jedino sam sretan/a kada su ljudi oko mene;
 - Savršeno sam sretan/a kada ostanem sam/a.
24. Kad imam slobodnu večer:
- volim otići pogledati dobar film;
 - pokušam napraviti filmsku večer u svojoj kući (ili kod prijatelja).
25. Osobe kojima se najviše divim su one koje:
- Su izvanredne u svojim postignućima;
 - Imaju jako ugodnu ličnost.
26. Za sebe smatram da sam:
- Poprilični idealista i u određenoj mjeri "sanjar";
 - Poprilično realista i živim u sadašnjosti.
27. Pri vaspitavanju djece, roditelji bi trebali:
- više gledati kako druge porodice postupaju sa svojom djecom;
 - držati se vlastitih ideja o tome kako žele vaspitati dijete (bez obzira na to kako to drugi rade).
28. Za mene je vrlo važno:
- sta neko jeste i sta čini, bez obzira na to šta drugi misle;
 - šta moji prijatelji misle o meni.
29. Radije slušam osobu koja:
- vrlo dobro poznaje svoj predmet, ali nije baš vješta da ga prezentuje na interesantan način;
 - ne poznaje svoj predmet, ali na zanimljiv način diskutije o njemu.

30. Sto se mene tiče:
- a) vidim stvarne prednosti vođenja dnevnika i želio/la bih voditi jedan;
 - b) radije bih raspravljao /la o svojim iskustvima sa prijateljima nego vodio/la dnevnik.
31. Škole bi trebale :
- a) da nauče djecu da se zauzmu za sebe u društvu;
 - b) više se baviti podučavanjem nastavnih predmeta.
32. Poželjno je:
- a) da neko dijeli mišljenje koje i drugi imaju na određenu temu;
 - b) da se neko snažno drži svog mišljenja iako se radikalno razlikuje od drugih.
33. Za mene je najvažnije:
- a) zadržati vlastito dostojanstvo (ne praviti budalu od sebe), iako nisam uvijek dobra osoba;)
 - b) biti dobra osoba, iako to znači gubitak dostojanstva (praviti budalu od sebe)
34. Kada sam u stranom gradu ili državi, ne bih trebao/la imat velikih poteškoća, zato što :
- a) me zanimaju nove stvari i mogu živjeti pod bilo kojim uvjetima;
 - c) ljudi su svugdje isti i mogu se slagati s njima.
35. Vjerujem u pauze za kafu i društvene aktivnosti za zaposlenike jer :
- a) se na taj način ljudima pruža prilika da se međusobno upoznaju i više uživaju u radu;
 - b) jer su ljudi efikasniji kada ne rade predugo bez odmora i kada se mogu radovati posebnim prilikama.
36. Najveći utjecaj na djecu trebao bi biti :
- a) iz vlastite dobne skupine i iz obrazovnih izvora izvan obitelji jer mogu biti objektivniji;
 - b) iz uže obitelji, koja bi najbolje trebala poznavati dijete.